

Beşinci Yıl Sayımız

FORUM

FİKİR MEYDANIDIR

Onbeş Günlük Tarafsız Siyaset İktisat Kültür Dergisi

1 NİSAN 1958 — 75 Kuruş — Cilt IX

Sayı: 97

Tel : 26754 Posta Kutusu 131, Ankara

İÇİNDEKİLER

"FORUMSUZLUK" KORKUSU 1

ONBEŞ GÜNÜN NOTLARI :

Hürriyet Partisinin İstişari Kongresi; Belediye Meclisinde Siyasî Nutuk; Üniversite Gençliğinin Yaşama ve Çalışma Şartları; Kolektif Liderliğin Sonu; Kıbrıs Meselesinde Yenilik 3-7

ÜNİVERSİTEYE MUHTARİYET YERİNE, PROFESÖLERE ARSA .....
Dr. Muammer AKSOY 7

İNCELEMELER :

Meclis Başkanlığı ve Demokratik Gelişmede Yeni İmkânlar .....
Mümtaz SOYSAL 9
Cehaletle Savaş ve Türkiye .....
Dr. Turhan FEYZİOĞLU 13
Bir Tütüncü Köyünün Gelir-Gider

Tablosu ..... HARMANDALIOĞLU 15

OKURLARIN FORUMU :

Hürriyet Partisine Dair (D. Avcıoğlu); Yine tarafsızlık (T. Timur); Samimiyet ve Nisbî Seçim Usulü (E. Osmanoğlu); "İkinci Perde" (Ş. Polat); Konut ve Gecekondu Problemi (S. Katırcıoğlu) 16-19

NE DİYORLAR :

Sterlinin Kıymetini Koruma Tedbiri ve Neticeleri ..... John KINGSLEY 20

KÜLTÜR VE SANAT :

Batı Sahnesinde Türkler III (Bale)
Metin AND 21

RESİM

Okçu'nun Sergisi ... K. ÖZSEZGİN 22

MİMARİ :

Sanat ve Canbazlık ... Dr. Ş. VANLI 22

"Forumsuzluk" Korkusu

"Forum" bu sayısıyla beşinci yılının yılına giriyor. Bu vesileyle, basın geleneğine uygun olarak, okuyularımızla yapacağımız hasbîhâl, daha önceki yıldönümü sayılarımızda yaptığımız hasbîhâllerden biraz farklı olacaktır; çünkü geride bıraktığımız yayın yılı, gerek "Forum" yazarlarının şahısları bakımından, gerekse derginin içinde bulunduğu şartlar bakımından öbür yıllardan bir hayli farklı olmuştur.

Çıkmağa başladığı andan beri, "Forum"un en kuvvetli taraflarından birini teşkil eden dayanışma havası ve mensupları arasındaki fikir ve inamış birliği, dışarıdan bakıldığı zaman, ortadan kalkmış gibi gözükmektedir. "Forum" mensuplarının çoğu, Üniversite'den ayrılmalarına sebep olan olaylardan sonra, sadece muhtelif siyasî partilere girmekle kalmamışlar bu siyasî partilerin içinde gayet faal bir rol oynuyarak se-

çim mücadelesine katılmışlar, seçim kazanmışlar veya kaybetmişler ve nihayet siyaset hayatının tabii bir sonucu olarak da, bazan mensup oldukları siyasî saflar arkasından birbirleriyle fikir mücadelesi yapmak lüzumunu hissetmişlerdir. Ayrıca, gerek takip edilecek hareket hattı bakımından, "siyasî saha"ya geçmiş olanlarla bu saha dışında kalmayı tercih edenlerin bir kısmı arasındaki görüş ayrılıkları, gerekse hükümetin

muhtelif çevrelerde uyguladığı sindirme taktikleri, "Forum"un yazı kadrosunda bir daralma yaratmıştır.

Geçen yılı öbür yıllardan farklı kılan unsurların arasında önemli bir yer tutan maddî şartları da hesaba katmak gerekir. Hükümetin özel ilânları da kendi tekeline alması ve kendisini alkışlayan basın için bir mükâfat kesesi olarak kullanmağa başlaması, başka bir iki dergi gibi "Forum"u da tamamen ilânsız bırakmıştır. Eski sayılarımızda bazan iki, üç, hattâ dört sayfayı tutan ilân hacmi-miz ve dolayısıyla ilân gelirimiz birdenbire sıfıra inmiştir. Buna bir de, basın malzemesindeki pahalılığı, yokluğu ve basın masraflarındaki devamlı artışı ilâve ederseniz, geçen yılın maddî şartlar bakımından da "Forum" için ne derece kötü bir yıl olduğu kolayca anlaşılır.

Evet, dışarıdan bakıldığı zaman, gerek kendi mensupları arasındaki dayanışma, gerekse maddî şartlardaki değişmeler yüzünden geçen yıl "Forum" için o derece kötü gözükmiştir ki, bazı çevreler, her sayıyı ellerine aldıkları zaman nihayet bu sütunlarda bir "kuğunun şarkısı" ile karşılaşacaklarını, acıklı bir veda yazısı okumak zevkine kavuşacaklarını ummuşlardır. Fakat, gördüğümüz gibi, "Forum" çıkmakta devam etmektedir.

Belki de "Forum"u devam ettiren âmillerin başında, bu "bazı çevreler"i "kuğunun şarkısı"ni dinlemek zevkinden mahrum etmek azmi geliyor. Ama, "Forum"un devamlılığını sadece böyle bir azim, daha doğrusu inat unsuruna dayandırmak, yalnız "Forum" mensupları için değil, bütün Türk toplumu için çok büyük önem taşıyan bazı noktaları ihmal etmek olur.

Bu çok önemli noktaların biri, görünüşteki bütün fikir farklarına, siyasi partiler saflarında yapılan bütün mücadelelere rağmen, "Forum" mensupları arasında, daha doğrusu "Forum" ailesi içinde, üzerinde kolayca anlaşmaya varılabilen, etrafında hemen fikir birliği edilen birçok müşterek inançların ve müşterek düşüncelerin bulunuşudur. Bu inançlar ve düşünceler, gerek yıldönümü yazılarında, gerekse başka vesilelerle sık sık tekrar ettiğimiz ve âdeta "Forum"un amentüsü hâline gelmiş olan esaslardır. "Forum", Türkiye'de gerçekten demokratik bir hayat tarzının mümkün olduğuna inanmaktadır, "Forum" batı medeniyetinin dayandı-

ğı prensiplere, hoşgörülüğe, lâik düşünceye ve bilim saygısına inanmaktadır; Forum, Türk halkının bugünkünden daha iyi bir iktisadî duruma lâyık olduğuna ve buna ancak bilimsel usullerle, keyfilikten uzak bir iktisat siyasetiyle erişilebileceğine inanmaktadır; ve nihayet Forum insan haysiyetinin herşeyden üstün tutulması gerektiğine inanmaktadır.

Fakat memleket meselelerinin esasına ait hususlarda sağlam bir temel teşkil eden ve Forum mensupları arasındaki fikir birliğine hâlel getirmeyen bu inançlar, günlük meselelerin ve meselâ muhtelif konularda siyasi parti davranışlarının tahliline sıra gelince, aynı bütünlüğün ve anlaşma havasının devam ettirilmesine imkân vermemektedir. Bu sayıda yayınladığımız Yazı Kurulu'ndaki isimlere bir göz atanlar, bu listenin ne derece muhtelit bir manzara arzettiğini kolayca anlayacaklardır. Bu kadar çeşitli görüşleri temsil eden bir Yazı Kurulu'nun her mesele karşısında tek bir kafa gibi düşünmesi ve tek bir kalem gibi yazı yazması beklenemezdi. Bu güçlüğü gidermek için, şimdiye kadar imzasız olarak yayımlanan notlar kısmında bazan imzalı yazıların görülmesi, "Forum"un görüş sahasını bazı dar sahalara hapsedip bırakmamak ve mümkün olduğu kadar çeşitli meseleleri tahlile tâbi tutabilmek arzusundan doğmaktadır. Bu yazılar, üzerlerinde tam bir oybirliğine varılmamakla beraber, yine de Yazı Kurulu'nun çoğunluğu tarafından genel olarak tasvip edilmiş ve Forum'da yayımlanması uygun görülmüş yazılardır. Bu arada, Forum sütunlarımızın, memleket meseleleri üzerinde düşünen ve görüşlerini halk efkârının önüne sermek isteyen bütün kalemlere açık olduğunu hatırlatmayı ve okuyucu mektuplarımızın artışıyla memnun olacağımızı bilhassa belirtiriz. Yukarıda kısaca saydığımız esaslara sadık kalmak şartıyla, fikirlerin açıkça tartışılmasına imkân vermek, "Forum"un kuruluş günündenberi sadık kaldığı zihniyetin tabii bir sonucudur.

Bugünkü durumuyla "Forum" etrafında toplananlar, üzerinde birleşebilecekleri ve uğrunda mücadele edebilecekleri fikirlerin, kendilerini ayıran fikirlerden kat kat daha fazla olduğuna kanidirlir. Bu temel anlaşma zemini mevcut oldukça, çeşitli siyasi gruplara mensup olmak veya

meselelerin hâl tarzı bakımından partili partisiz değişik görüşlere taraftar bulunmak gibi sebeplerden doğabilecek tartışmalar, "Forum"a belki daha fazla hayatîyet verecek ve Türkiye'deki demokratik gelişme içinde bu derginin daha canlı bir vazife görmesini mümkün kılacaktır.

Bu bakımdan, "Forum" mensupları, şimdiye kadar ileri sürülmüş bazı fikirlerin aksine, derginin misyonuna artık son bulmuş gözüyle bakılmıyacağı kanaatinde idirler. Bugün, Türkiye'de, hâlâ, çeşitli siyaset, iktisat ve kültür meselelerini bir bütün olarak ele alabilecek bir yayın organına ihtiyaç vardır. Son yıllarda, bu meselelerin günlük gazeteler tarafından eskisine nisbetle çok daha ciddi ve etraflı bir şekilde ele alınmağa başlanmış olması ve hattâ bizzat Forum mensuplarımızın bu günlük yayın organlarında fikirlerini ifade etmek yoluna gitmeleri, "Forum" gibi bir derginin ortadan kalkması için kâfi bir sebep sayılamaz. Bu dergi, bütün meseleleri ve görüşleri bir araya toplamak ve bunları muhtelif gayeler peşinde sürüklenip gitmekten kurtarıp; kendi inançlarına uygun bir mecraya sokmak görevini hâlâ muhafaza etmektedir.

İşte, bütün güçlüklerle rağmen, "Forum"un devam ettirilmesinde büyük ölçüde rol oynayan âmil, Türk siyasi düşünüşünü "Forumsuz" bırakmamak endişesidir. Tuttukları yollar ve davranışlar bakımından birbirlerinden bir hayli ayrıldıkları zannedilen kimseleri bir tek yayın organı etrafında toplamak ve gerek kendilerine, gerekse okuyucularına bütün bu satıhtaki ayrılışların gerisinde müşterek inanışların bulunduğunu hatırlatmak bugün için "Forum"un ana görevi hâline gelmiştir. Demek ki, bu derginin, Türk siyasi yayın hayatındaki görevi, misyonu tamamen ortadan kalkmak şöyle dursun, bilâkis önem itibariyle daha da artmıştır. Şimdi bahis konusu olan şey, sadece memleket meselelerini mümkün olduğu kadar bilimsel esaslara göre tahlil etmek, muhtelif hâl tarzları ileri sürmekten ibaret değildir; buna ilâveten, asıl üzerinde durulacak nokta, birtakım müşterek ideallerin ve inanışların kaybolup gitmesini önlemektir. Bu sadece, bir derginin nihayet mahdud sayıdaki mensupları arasında yerine getirilmesi gereken bir görev sayılmamalıdır. Bugün için Türk

siyaset sahasında rekabet halinde bulunan kuvvetlere ve bu kuvvetlerin yanında memleket meselelerini halletmek üzere düşünen, çalışan koskoca bir aydınlar kütlesine, her ne pahasına olursa olsun, feda edilmemesi gereken birtakım ana prensiplerin

bulduğunu, gayretlerin yöneltildiğinde önderlik edecek bazı müşterek milli hedeflerin mevcut olduğunu hatırlatmak gerekmektedir. "Forum", tuttuğu yola devam etmekten vazgeçtiği anda, gerek kendi mensupları arasında, gerekse doğrudan doğruya

veya vasıtalı bir şekilde hitap ettiği kütle arasında böyle bir birleştirici ve yöneltici unsurun eksileceğinden korkmakta ve bunun için de bütün güçlüklerle rağmen benimsediği görevi bırakmamaktadır.

Onbeş Günün Notları

Hürriyet Partisinin İstişarî Kongresi

FORUM'un geçen sayısının çıktığı gün, yani 15 Mart günü Hürriyet Partisi'nin topladığı İstişarî Kongrenin son günü idi. Aradan geçen 15 gün içinde, bu kongre dolayısıyla ortaya çıkan mü nakaşalar devam ettiği gibi, varılan sonuçların demokrasi dâvamız bakımından taşıdığı önem de hâdisenin hâlâ aktüel bir konu olarak kalmasına sebep olmuştur. Bu bakımdan, gerek İstişarî Kongre'ye sunulan rapor, gerekse İstişarî Kongre'deki hava ve varılan sonuçlar bakımından FORUM'un görüşünü belirtmekle fayda buluyoruz:

İstişarî Konpre'ye Parti Genel İdare Kurulunca sunulan raporda hemen göze çarpan noktalardan biri seçim sırasında iktidarın tutumuna karşı ileri sürülen itirazların azlığı ve hattâ bazı hallerde yokluğudur. Rapor, seçim öncesinde çıkarılan anti-demokratik kanunlardan uzun boylu bahsettiği ve bunların düzeltilmesi lüzumuna işaret ettiği halde, seçim günündenberi gerek Meclis'te, gerekse halk eskârında uzun tartışmalara sebep olan seçim aksaklıkları hususunda birşey söylememektedir. Bunun sebebini, bu şekilde yapılacak itirazların Parti tarafından elde edilen sonuçlarda bir değişiklik yapmayacağı noktasında aramak, kendi zaviyesinden faydası ne olursa olsun, doğru görmediği bütün hareketlere prensip noktasından itiraz etmesi gereken bir «fikir partisi» nin esas felsefesine aykırı bir tefsir tarzı olur. Fakat ne yapalım ki hakikat budur. Ve Hürriyet Partisi, kendisine hemen bir fayda sağlasın sağlamasın veya vatandaş kütelleri karşısında seçim başarısızlığını izahta yarasın yaramasın, sırf bir prensip

partisi ve bu gibi kamunsuz ve usulsüz hareketleri tasvip etmeyen siyasetçiler topluluğu olarak kendisine düşen ikaz vazifesini tam olarak yapamamıştır. Halbuki, seçim sırasında iktidarın başvurduğu tedbirlerin birer birer ele alınması ve kütüklerin tanzimi sırasında baş vurulan usüllerin teferruatıyla belirtilmesi, seçim günü bazı yerlerde asliye mahkemelerinin, bazı yerlerde de sulh mahkemelerinin kararıyla kütüklere yapılan ilâvelerden bahsedilmesi, devlet vasıtalarının Demokrat Parti adayları tarafından kullanılmasından şikâyet edilmesi, radyonun seçim günündeki davranışının bütün vecheleri ile vatandaşın gözü önüne serilmesi Hürriyet Partisi'nin hem ismine, hem de şimdiye kadar Türk siyasi hayatında temsil etmeye çalıştığı prensiplere uygun düşerdi. Gerçi, bütün bunların artık bir geçmiş olduğundan bahsetmek ve tekrarlarından bugünkü siyaset meseleleri için bir fayda gelmeyeceğini iddia etmek mümkündür; fakat, herkesin kolayca kabul edebileceği gibi, bu hâdiseler taşıdıkları zihniyet bakımından Türk demokrasisinin geleceği hakkında gayet karanlık bazı ihtimalleri akla getirmektedir; bunların inceden inceye tahlil edilmesinde ve önlenilmeleri için gerekli çarelerin düşünülmesinde demokrasimizin geleceği bakımından ancak fayda görüyoruz.

Halbuki, Hürriyet Partisi Genel İdare Kurulu bu, «geçmişe mal olmuş hâdiseler» kıstasını, hazırladığı raporun her noktasında tatbik etmemektedir. Gerçekten raporu dinleyenler veya basında okuyanlar seçim öncesindeki işbirliği müzakerelerine ve seçim sırasında par-

tiler arasındaki münasebetlere ayrılan bölümün uzunluğu ve bu bölümde ileri sürülen görüş karşısında biraz şaşırılmışlardır. Hürriyet Partisi liderleri, işbirliği teşebbüslerinin başarısızlığa uğramasından C.H.P. yi büyük ölçüde sorumlu tutmakta ve bu hususta Halk Partili liderlerin davranışlarına şiddetle hücum etmektedirler. İşbirliği müzakereleri sırasında, bütün partilerin ileriye sürdükleri görüşler tam olarak halk eskârına aksetmemiş olmakla beraber, herkes hangi partilerin hangi noktalarda ısrar ettiğini az çok bilmektedir. Seçim neticelerini elde etmeden önce, bu ısrar noktaları üzerinde nazarı olarak durmak ve sadece bazı tahminlere dayanarak bunlar hakkında hüküm vermek mümkündür. Onun içindir ki, seçimin neticesi belli oluncaya kadar, bütün parti taraftarlarının ileriye sürdükleri iddialar, yaptıkları tahminler veya üzerinde ısrar ettikleri noktalar halk eskârına bir dereceye kadar mâkul gözüküyordu. Fakat, seçim neticeleri bu itirazlar ve tahminler arasından hangisinin doğru olduğunu açıkça ortaya koydu. Bu bakımdan, Halk Partisinin, sonradan seçim neticeleriyle de doğrulanan o zamanki görüşünü, seçimlerden beş ay sonra, sanki hiçbir şey olmamış gibi tekrar ele almak ve bunlara hücum etmek biraz mantığa aykırı gelmektedir. Hürriyet Partisi taraftarlarının seçim öncesindeki işbirliği müzakerelerinde, partilerin nisbî kuvvetini ortaya sürerken dayandıkları en esaslı nokta vaktiyle Demokrat Partiye ay vermiş olan, fakat iktidarın tutumundan memnun bulunmayan kütlelerin C. H. P. ye değil, Hürriyet Partisine oy verecekleri hususundaki tahmindir. Halbuki seçim rakamlarından anlaşılacağı gibi, mahallî seçim kabiliyetleri son derece yüksek bazı adayların bulunduğu seçim bölgeleri dışında, vaktiyle Demokrat Partiye ay vermiş olan seçmenlerin birçoğu eskiden aleyhinde cephe aldıkları C.H.P. ye oy vermekten çekinmemişler ve kazanma ihtimalini görmedikleri Hürriyet Partisini desteklemek yoluna gitmemişlerdir. Maamafih, işbirliği müzakerelerinin bütün cep

helerini gözden geçirmek ve bunları seçim sonuçlarının ışığında yorumlamak, böyle kısa bir notun dar çerçevesi içinde hemen yapılabilecek basit bir iş değildir. Dergimiz bu konuyu çok daha etraflı şekilde uzun bir inceleme konusu yapmak niyetindedir. Belki böyle bir inceleme, ilk bakışta derhal göze çarpan aşıkâr durumların yanında, Hürriyet Partisi mensuplarının şikâyetlerini haklı gösterecek ve Halk Partisinin hareket tarzının yüzde yüz doğru olmadığını belirtecek bazı noktaları da ortaya koyabilir. Bizim burada belirtmek istediğimiz nokta içinde bulunduğumuz şartlarda bu gibi çatışmaların pek büyük bir fayda getirmeyeceği hattâ zararlı olabileceğidir. Ortada, şimdiye kadarki davranışı ve iş başında tuttuğu kimselerin niyetleri bakımından Türk demokrasisi için hiç de ümit vermiyen bir parti vardır. Ve bunun dışında kalan kuvvetler, asıl gayretlerini birbirlerine zarar verecek hareketler üzerinde değil, memleketin aydınlık bir geleceğe kavuşmasını sağlayacak esaslar üzerinde toplamalıdır. Unutmamak gerekir ki muhalefetteki bütün partilerin yayınladıkları 4 Eylül 1957 beyan namesindeki esaslar Türk Milletinin büyük bir çoğunluğu tarafından benimsemiştir ve seçim sonuçları, her şeyden önce işbirliği müzakerelerinden şu veya bu partinin haklı olduğunu değil, beyanamedeki esasların milletçe benimsendiği hakikatini ortaya koymuştur. Böyle bir müşterek çalışma zemini varken, muhalefetin birbirine düşmesini tasvib etmek müşküldür.

Gerçi Hürriyet Partisi ileri gelenleri «fikir ve ideal partisi» leimotive'ini tekrar ele alarak, Halk Partisinin hareket tarzına ve davranışına karşı yöneltilen hücumların, aslında, kısa vâdeli hesaplarla bağlı kalmaksızın «eğriye eğri, doğruya doğru» diyen bir partinin genel tutumuna uygun düştüğünü iddia edebilirler. Fakat, genel merkezin istişari kongreye sunduğu raporda olduğu gibi, Demokrat Partinin en çok göze çarpan «eğri» lerinden biri olan seçim aksaklıkları, İktüzük değişikliği bahisleri üzerinde durulmamış olması, bu iddianın değerini azaltacak mahiyettedir.

Parti içindeki çevreler, böyle geçmişe ait tenkidler yapmakla, bugünkü siyasî hayata müsbet bir şey katılmayacağını ve siyasî mücadelenin kısır mukayeseler çerçevesi dışına çıkarılma

sı gerektiğini söylemektedirler. Fakat aynı çevrelerin zaman zaman 1946-1957 mukayesesine giriştiklerini ve Halk Partisinin geçmişte Demokrat Partiden çok daha kötü bir şekilde hareket ettiğinden söz açtıklarını görmek bâzı taraflı çevreleri derin bir hayal kırıklığına uğratmaktadır. Gerçi C.H.P. nin 1946 da başvurduğu seçim usûlleri arasında seçimin genel sonucuna tesir edecek çapta olmasa bile 1957 usûllerinden çok daha kötü sayılabilecek usûller eksik değildir. Fakat yukarıda da dediğimiz gibi, bunların mukayesesini yapmak için asıl rejimin tehlikeye girdiği anı seçmek, siyasî realizm ile uzlaşacak bir hareket tarzı olabilir mi? Yok eğer, yapılan bu mukayeselerle, geçmişte böyle hareket etmiş bir partiye iktidarı tekrar teslim etmenin doğru olmayacağı belirtilmek isteniyorsa, bu takdirde de Hürriyet Partisinin yapacağı şey, muhalefeti zayıflatmak ve Demokrat Partinin daha uzun müddetle iktidarda kalmasına yolaçmak değil, bilâkis bizzat iktidara gelmenin yollarını araştırmaktır. Bu ise, okuyucu mektuplarından birinde de belirtildiği gibi sadece fikir kulübü çalışmalarıyla olacak birşey değildir.

Siyasî realizm eksikliği ve memleketin içinde bulunduğu gerçek şartlara göre davranmamak hususundaki ısrar, Hürriyet Partisini uzun müddet zayıf kalmaya mahkûm edebilir. Bu dergi, okuyucuların da çok iyi bildikleri gibi, daha başlangıçtan itibaren Hürriyet Partisinin memleket meseleleri hakkındaki görüşlerini, çalışmalarını takdirle karşılamış ve hattâ seçim psikozu içinde, bu partinin mücadelesini açıkça teşvik ederek çeşitli târizlere muhatap olmaktan çekinmemiştir. Yine de bu partinin savunduğu ama fikirleri ile doktrin meseleleri üzerindeki çalışmalarını sempati ile karşıyoruz ve bütün bunları Türk siyasî hayatında doktrin muhtevası kuvvetli partilere doğru hayırlı bir hamle telâkki ediyoruz. Bu bakımdan, kendi birleştirici ve yöneltici tutumuna uygun düşmeyen hususlarda tenkidlerde bulunmak, bu derginin tabii bir hakkı sayılmalıdır. Hürriyet Partisi için bundan sonra tutulacak yol, bizzat mensup olduğu muhalefet cephesini zayıflatmak ve son tebliğde olduğu gibi, «Türk halkının müslümanlığı»ndan bahsederek siyasî realizm adı altında kendi fikir muhtevasından fedakârlıkta bulunmak değil, bilâkis bu fikir muhtevasının verdiği kuvveti çok

daha verimli bir başka siyasî realizm ile uzlaştırabilmektir. Bugün için, Türk siyasî hayatında muhalefet partileri bakımından gerçek siyasî realizm ölçüsü: memleketi Demokrat Partinin tuttuğu kötü yoldan kurtarmak uğrunda sarfedecekleri müşterek gayretin derecesidir. — M. S.

Belediye Meclisinde Siyasi Nutuk !

Kanun, Belediye Meclislerinde siyasî mezuların konuşulmasını meneder. Müeyyidesi de ağırdır. Belediye meclisinin feshi..

Bu yasağa rağmen, İstanbul'un yeni «Fahri Belediye Reisi» Menderes İstanbul Belediye Meclisinde tam mânâsıyla siyasî bir konuşma yapmış, kancatimizce ancak bir parti kongresinde söylenebilecek sözler sarfetmiştir.

Bu vesile ile, ilk önve şu hakikati tesbit edelim: Başbakanın İstanbul Belediye işlerine ayırdığı zaman «fahri belediye başkanlığı»nın sınırlarını çok aşmaktadır. Hattâ «fiilî ve hakikî belediye reisi» ne bir hayli yaklaşmaktadır. Teşriî ve icraî vazifelerle belediye vazifelerin aynı şahıslar elinde toplanabilmesini kabul eden hukuk sistemleri vardır. Fakat Türk hukukuna göre, mebusluk ile belediye vazifesi aynı şahısta birleşemez. Başbakanlık gibi çok çeşitli mesuliyetleri olan ve bir insanın bütün vaktini rahat rahat doldurabilecek kadar mühim devlet işlerinin toplandığı bir makamın sahibi -mehusların bile bilfiil uğraşmaktan menedildikleri- belediye işleriyle bizzat meşgul olmamalıdır, kancatindeyiz. Başbakan, bütün Türk beldelerinin imârı yolunda, bütün belediyelerin —kanun ve nizam dairesinde— girişecekleri faaliyetlere devletin ne şekilde yardımcı olabileceğini araştırır ve bulur. Fakat muayyen bir beldenin imâr işleriyle, tatbikata ve teferruata kadar bizzat inerek, meşgul olmasının hem hukukî, hem de amelî bakımdan çok çeşitli mahzurları vardır.

Bu bahsi bir yana bırakıp, Başbakanın Belediye Meclisindeki nutkuna dönelim. Bu konuşmanın basındaki yankıları üzerine, Anadolu Ajansı acele bir açıklama yayınlamıştır. Bu a-

çıkılamada, bermütad, bağımsız gazetelere hücum edildikten sonra, Başbakanın «muhalefete çatmak maksadını gütmeye ve çatmadığı» iddia ediyor; Başbakanın «neşir için değil, sırt hususî bir hasbihal mahiyetinde» konuştuğu öne sürülüyordu. Fakat, bir gün önce Zafer ve Anadolu Ajansı tarafından neşredilen kısımlar bile, konuşmanın «siyasî» mahiyetini açıkça ortaya koymağa kâfi idi. Hattâ, ertesi gün yetiştirilen açıklamada dahi, şu kısmî itiraf mevcuttu: «Sadece, bugünün vaziyetini kavramakta daha kolaylık elde etmek için maziden beri geçen siyasî hâdiseleri bir hasbihal mahiyetinde gözden geçirmiştir».

İşte size, siyasî konuşma yapmanın kanunen menedildiği Belediye Meclisinde, İstanbul'un fahrî belediye reisi'nin yaptığı konuşmadan, Zafer'in manşete çıkardığı parça: «D.P. de bugün mevcut tesanüdün ve parti sevgisinin muazzam kuvveti karşısında, muhalefet için bundan sonra 1957 seçimlerinin menziline yaklaşabilecek netice almak imkânsızdır.» Bizce, ancak D. P. Genel Başkanı Menderes tarafından bir D.P. kongresinde söylenebilecek olan bu sözler, hele 1957 seçimlerinde muhalefetin tutumuna karşı serdedilen iddialar, ertesi günkü tezkibi peşinen tekbetmiş sayılır.

Siyasetle ilgisi çok münakaşa götürülecek söz ve hareketler yüzünden feshedilmiş belediye meslislerini hatırlayınca, İstanbul hâdisesi daha çok önem kazanır. Malatya'da, o beldenin yetiştirdiği bir Cumhurbaşkanının resminin belediye binasında asılı kalması, belediyenin başında ne müthiş şimşekler çaktırmıştı!..

Muhalefetin çoğunlukta olduğu belediye meclislerinin de, Başbakan'a fahrî reislik unvanı tevcih eden Belediye Meclisinin de aynı kanunlara tâbi olduğunu ilgililer unutsa bile, maşerî vicdan unutmaz.

Edebiyat meraklısı vali:

İstanbul Belediye Meclisindeki törenin dikkate değer bir tarafı da, vaktiyle «Olgunluğumuzun Panoraması» adlı meşhur eseriyle İnönü'ye, hattâ İnönü'nün doğduğu evin taşına, duvarına methiyeler yazmış olan Mümtaz Tarhan'ın, «fahri belediye reisi» ni öven konuşmasıdır.

İktidarda bulunan bir fâminin yüzüne karşı sarfedilen şu sıfatlara ve sözlerle bakınız: «Mesih», «hızır», «câmil» onun senakârıdır, sûrlar ona duakâr-

dır», «Türk tarihinin ender yarattığı simalarından biri olduğuna dünyayı inandıran sayın Başvekilim», «her işde izindeyiz» v.s.

Bu edebiyat, demokratik bir cemiyetin ve devrin edebiyatı değildir. Bu edebiyat, tevcih edildiği insana hiçbir fayda sağlamayan, fakat ona —ve memlekete— çok zarar verebilecek bir edebiyattır. Onun için yersizdir. Onun için yadırganmıştır. Türk cemiyetinin ve Türk demokrasinin parlak yarınına, Mümtaz Tarhan'ın tek parti devrini, hattâ divan edebiyatı devrini hatırlatan sözlerini okuyarak değil, bu sözlerin ne kadar yadırgandığını görerek imân ediyoruz. — T. F.

Üniversite Gençliğinin Yaşama ve Çalışma Şartları

Başbakanın bütün üniversite meselelerini profesörlere arsa tahsisi yoluyla tatlıya bağlayıp hâll edilmiş gibi göstermeye çalıştığı bir sırada, C.H.P. İl Gençlik Kolunun çağrısı üzerine İstanbul'a giden bir C.H.P. li milletvekilleri heyeti, üniversitenin şimdiye kadar halkoyuna gereği gibi aksetmemiş bazı meseleleri üzerine de eğilme fırsatını buldular.

İstanbul'daki öğrenci yurtlarını gezen, öğrenci teşekküllerini ziyaret eden, yüksek öğrenim gençliğinin çeşitli meselelerini inceliyen milletvekillerinin yaptığı açıklama, bugün milletçe çekilen sıkıntılara «gelecek nesiller» uğruna katlandığımız iddiasını temelinden sarsabilecek mahiyetteydi.

Çünkü, bu kısa açıklamada özetlenen bilgiden anlaşıldığına göre, «gelecek nesil» lerin yetiştirilmesi, hayata hazırlanması, Demokrat Parti iktidarının en az önem verdiği, hattâ belki üzerinde durmaya hiç lüzum görmediği bir dâva olarak bir köşede unutulmuştu.

Yüksek öğrenim için Anadolu'nun dört köşesinden gelip İstanbul'da toplanan binlerce genç, hiçbir medenî memlekette insanlara revâ görülemeyecek kadar ağır, gayri sıhhi şartlar altında yaşamak zorundaydı. Öğrenci yurtlarından birçoğunun birkaç dakika içinde yanacağına dair itfaiye raporları vardı. Bu çürük yapılardan her biri, her an, memleketi yeni bir «Üskü-

dar faciâsı» ile karşı karşıya bırakabiliyordu.

Ancak orta hâlli, hattâ Türkiye ölçüsünde varlıklı sayılabilecek ailelerin bütçelerinden ayırabildikleri 100-150 lira aylık gelire dünyanın en pahalı şehirlerinden birinde yüksek öğrenimi tamamlamaya çalışan binlerce öğrenci, yüksek öğrenimin yükünü taşıyabilmek için gerekli gıdayı bile sağlayabilmek imkânından yoksundu.

Öğrenciler, vakitlerinin büyük bir kısmını kuyruklarda geçiriyorlardı: Sabah, öğlen ve akşam, Kızılay'ın aşevleri önünde, kötü fakat ucuz yemek yiyebilmek için saatlerce kuyruk.. Kütüphanelerdeki birer - ikişer nüsha ders kitabını okuyabilmek için sabahın 5 inden itibaren kütüphaneler önünde kuyruk.. Taşıklar için kuyruk..

Bu durumda yüksek öğrenim gençliğinin İstanbul'da geçirdiği yıllar, hayata hazırlanmakla geçirilen verimli bir devre olmaktan çıkmış, çetin bir hayat mücadelesi hâline gelmişti.

Gerçi yüksek öğrenim gençliği bütün bu maddî sıkıntıları göze alıyordu. Bunca sıkıntıya katlanma karşılığında tek istediği, okuyabilmek, öğrenebilmek, birer aydın olarak, birer meslek adamı olarak yetişebilmektir. Fakat günden güne artan maddî imkânsızlıklar bu yönde de onları çetin engellerle karşı karşıya bırakmıştı.

Kitapsızlık en büyük derterinden biriydi. Buna bir de kütüphane derdi ekleniyordu. Piyasada ya hiç kalmamış olan, ya da ancak karaborsa fiyatıyla 100-150 liraya satın alınabilen lüzumlu kitaplar Fakülte kütüphanelerinde de ancak birer ikişer nüsha olarak bulunabiliyordu. Üstelik kütüphaneler, devlet daireleri gibi akşam 5 te kapandığı için öğrenciler, ders saatleri dışında bu kütüphanelerden de faydalanamıyorlardı.

Geceleri açık olan birkaç okuma odası, öğrencilerden ancak pek küçük bir kısmını içine alabilecek kadar yetersizdi.

Kitap ve kütüphane derdine, son yıllarda bir de, kitaptan başka ders malzemelerinin yokluğu eklenmişti. Bir teknik üniversite öğrencisi, aydın-ger kâğıdı, resim kâğıdı, hesap cetveli, pergeli, çini mürekkebi gibi en basit ihtiyaçlardan yoksun olarak kendi kendini yetiştirmek zorundaydı.

Kimya, fizik, tıp, dişçilik, eczacılık kollarında çalışanlar, en lüzumlu laboratuvar ve tabiiyat malzemesini bula-

mıyorlardı. Bâzı fakültelerde laboratuvarlar, öğrencilerden ancak küçük bir kısmının ihtiyacını karşılayabiliyordu. O yüzden birçok öğrencilerin eğitim süreleri yıllarca uzuyordu.

Lüks Bakan otomobillerinin yenilenmesinden vaz geçilmekle veya milletvekillerinin döviz tahsisatı kısılmakla sağlanacak döviz tasarrufunun yeteri kadar ithaline imkân verebileceği bu gibi ders ve laboratuvar malzemesini getirmek yolları aranmıyordu.

Öğrenciler, ayrıca, fikrî gelişmelerini çok güçleştirecek derecede ağır bir siyasî baskıdan da mustariptiler. Öğrencilerin menfaatlerini koruması, ihtiyaçlarını sorumlular nezdinde takibetmesi gerekli öğrenci teşekkülleri, ancak iktidar partisinin siyasî emellerine hizmeti kabûl ettikleri ölçüde maddî imkân bulabiliyor, faaliyet gösterebiliyorlardı.

Münazaralar, ilmi konferanslar idarî makamların izin ve kontrolüne tâbi tutuluyordu.

Yurt müdürlükleri, Millî Eğitim Bakanlığının bir genelgesine dayanarak, öğrencilere yurtlarda gazete, siyasî dergi ve kitap okumayı bile yasak etmişlerdi.

Bu meselelere yalnız maddî imkânsızlığın değil, daha geniş ölçüde, iktidara hâkim bulunan zihniyetin sebep olduğu açıktır.

Caddelerin indirilip kaldırılmasına harcanacak milyonları kolayca bulabilen bir şehirde yurt ve kütüphane dâvasını hâlledecek maddî imkânlar da elbette bulunabilir.

Gençliğin yüksek öğrenimden gerekli faydayı sağlayabilmesi için şart olan ders ve laboratuvar malzemesi, elbette iktisadî durumumuz sarsılmadan ithal edilebilir.

Yeter ki bunların toplum hayatımızda birinci derecede önem taşıyan ihtiyaçlardan olduğu teslim edilsin!

Üniversitelerin fikrî gelişmesini önleyici siyasî baskı tedbirleri ise, ağırlığı memleket ölçüsünde duyulan rejim dâvasının, şimdiye kadar yeteri kadar üzerinde durulmamış çok önemli bir yönünü teşkil etmektedir. Çünkü bu tedbirler, demokratik rejimi, hâlde olduğu kadar istikbalde de tehlikeye düşürmektedir.

Üniversite gençliği üzerindeki bu siyasî baskının, rejim meseleleri kökünden hâlle edilmedikçe ortadan kaldırılabileceğini ummak, aşırı bir iyimserlik olur.

Kollektif Liderliğin Sonu

27 Mart 1958 günü Sovyetler Birliği'nde kollektif liderlik son bulmuştur.

Gerçekten, komünist lûgatında «kollektif liderlik» tâbirinden anlaşılacak mânâ, muhtelif liderlerin siyasî kudretin istimâlini paylaşmaları idi. Bu paylaşmanın en bâriz ölçüsünü ise, Komünist Partisi Birinci Sekreterliği ile — yerine göre hangisi daha kuvvetliyse — Başbakanlığın veyahut Cumhurbaşkanlığının aynı şahsın uhdesinde bulunulmaması teşkil ediyordu. Bilindiği gibi, bu kaide ve onun propagandası dünya siyaset sahasında Stalin'in ölümünden sonra meydana konmuştu. Bununla beraber, Stalin'in ölümünden sonra Başbakanlık mevkiine gelen Malenkov'un bir müddet Komünist Partisi Birinci Sekreterliğini muhafaza ettiğini hatırlamak lâzımdır.

Bugün daha iyi anlaşılıyor ki Sovyet Rusya'da Malenkov'un Parti Birinci Sekreterliğini terketmiş olması hakikatte siyasî kudretin kollektif bir mahiyet kazanması arzusundan çok, siyasî kudretin el değiştirmesi vetiresinin başlangıcını gösteriyormuş.

Filhakika, Malenkov'dan sonra Parti Birinci Sekreterliğine getirilen Kruşçev, yavaş yavaş bütün siyasî rakiplerini temizlemeye muvaffak olmuştur. Bu, komünist memleketlerin an'anesine tamamen uygundur. Hakikaten bu memleketlerde Parti'ye hâkimiyet Devlet'e hâkimiyetin ilk şartı olmaktan çıkmış değildir. Stalin devrinde doğru olan bu içtimaî vâkıa bugün de aynen vârittir. Kruşçev de Parti teşkilâtına hâkim olabilmek sayesinde, evvelâ Malenkov'un yerine kendisine nisbeten bağlı Mareşal Bulganin'i getirtebilmiş ve daha sonra da Molotov - Kaganoviç kliğini tasfiye etmeye ve nihayet Mareşal Zhukov'u da fiefi olan Savunma Bakanlığından uzaklaştırmaya muvaffak olmuştur. Bu olaylardan sonra Bulganin'in rolünün esasen bir kuklanından ileri gitmediği anlaşılıyordu. Hattâ, geçen yaz Molotov - Kaganoviç kliği ile Kruşçev'in mücadelesi esnasında Bulganin'in bir aralık tereddütler geçirdiği ve Kruşçev'in bunu unuttuğu söylenmekteydi.

Sovyet Rusya'da meydana gelen bu değişikliğin bizzat Kruşçev'in politikası üzerindeki tesiri acaba ne olacaktır? Gerçekten, Kruşçev, bir yandan

Devlet teşkilâtında oldukça önemli bir ademi merkeziyetçilik hareketine girişmiş; diğer yandan da zirai sahadada, bâzılarının Troçki'nin telâkkilerine dönüş olarak tavsif ettikleri, bir devlet mülkiyetini tasfiye ve zirai mülkiyeti kollektif mülkiyete yakın bir sisteme irca hareketine başlamıştır. İdarî ve iktisadî sahadaki bu geniş ademi merkeziyetçilik hareketinin, en yüksek seviyede, tamamen aksine, bir merkezleşme hareketiyle ne dereceye kadar muvazi olarak yürüyebileceği belli değildir. Bununla beraber, aynı tecrübenin Yugoslavya'da Mareşal Tito tarafından başarılmış olduğunu belirtmemiz lâzımdır.

Kruşçev'in Başbakanlığa getirilmesinin diğer komünist memleketlerdeki tesirlerinin ne olacağını şimdiden kestirmek kabil değildir. Bu memleketlerde de Moskova'daki olaya muvazi olaylar beklenebileceği gibi, tamamen aksine — peyklerine tam mânâsıyla hâkim olma gayretinin oralarda siyasî kudretin taksimiyle kolaylaşabileceğini düşünebilecek olan — Kruşçev'in bugünkü Parti şefliği ile Hükümet şefliğinin ayrılığı sistemini idamede fayda görmesi ve bunu teşvik etmesi de muhtemeldir.

Kremlin'deki değişikliğin dış politika bakımlarından tesirlerinin ne olacağına gelince.. Topyekûn liderliği elde tutmak isteyenlerin, her yerde, dış siyaset başarılarından en evvel medet umdukları bilinen bir vâkıadır. Bu itibarla, kansız bir şekilde tasfiye etmeye muvaffak olduğu rakiplerinin kendisini tenkid edememesi veyahut onların halk tarafından aranmaması için Kremlin'deki yeni diktatörün dış politikada tâviz vermekten, eskisine nisbetle daha fazla kaçınacağını tahmin etmemiz yerinde olur.

Kıbrıs Meselesinde Yenilik

20 Mart 1958 günü Avam Kamerasında Kıbrıs meselesi bakımından çok ilgi çekici bir olay cereyan etmiştir. Bu olay, Muhafazakâr Milletvekillerinden Mr. Wall tarafından Sömürgeler Bakanı Mr. Lennox-Boyd'a sorulan bir soru ile cevabıdır.

Mr. Wall bu sorusunda şöyle bir tez ortaya atmıştır. Ada'da İngiliz, Türk ve Yunan bölgeleri olmalıdır; bu bölgelerin idaresi federal bir hükümet sa-

yesinde yapılmalıdır; bununla beraber, hükümlerlik hakkı bütün bölgelerde Majeste Kraliçe'nin elinde kalmalıdır.

Hiçbir bakımdan vâzih olmıyan bu tezin taksim tezi ile müşterek idare tezini birbirleriyle nasıl bağdaştıracağını tahmin etmek kolay değildir. Mr. Wall da bu konuda hiçbir açıklamada bulunmamıştır.

Ancak, taksim tezinden hayli ayrılan böyle bir telâkinin ortaya atılmasından çok, Mr. Lennox - Boyd'un onu

karşılığın tarzi önemlidir. Gerçekten, Sömürgeler Bakanı, kendi tezinin taksim tezinin mahzurlarından büyük bir kısmını ortadan kaldırmakla beraber her üç devletin meşrû menfaatlerini de tatmin eden bir görüş olduğunu söyleyen Mr. Wall'ün bu izahatına katıldığını gösteren ifâdeler kullanmıştır.

Bundan çıkan netice bâriz surette şudur: İngiltere Hükûmeti taksim tezinin güne güne uzaklaşmaktadır.

Buna rağmen biz, Kıbrıs meselesin-

de aslâ bedbin değiliz. Zira, Kıbrıs Türk Cemaati'nin gösterdiği azimkârlık manzarası, daha şimdiden Yunan halk oyunda tesirini göstermeye başlamış ve Kıbrıs'taki Türk menfaatlerinin de kaale alınması gerektiği fikri orada bile iyice yerleşmeye başlamıştır. Adada mücadele elbette ki daha bir müddet devam edecektir. Fakat, her üç taraf da bu mücadelenin sonunda ortalamaya bir hâl çaresine varmaktan başka yol olamayacağını bir gün anlayacaklardır.

Üniversiteye Muhtariyet Yerine, Profesörlere Arsa

Dr. Muammer AKSOY

1946 senesinde Üniversiteye tanıyan ilmi ve idari muhtariyet, 1953 senesinde 6185 ve 1954 senesinde 6422 sayılı kanunlarla esaslı surette zedeledikten sonra, nihayet 6435 sayılı kanunla fiilen yok edildi (1). Bu sonuncu kanunun tatbikatı ise, metni ve gerekçesiyle dahi mukayese edilemeyecek kadar ilim hürriyetini baltalyan, tam mânasıyla antidemokratik bir mahiyet arz etmektedir. Bugün artık Üniversite hocaları, sosyal ilimler alanında fikirlerini serbestçe belirtmek hürriyetine sahip değildirler. Daha doğrusu, profesörler, hukuk devleti, âme hürriyetleri ve rejimin arzettiği hakikî çehre ile ilgili hakikatleri ifade edememek; yahut da bu gerçekleri, vazifeden uzaklaştırılma pahasına söyleyebilmek durumundadırlar.

6435 sayılı Kanunun en yeni tatbikatı olan «Kubalı hâdisesi» nin âme efkârını hâlâ meşgul ettiği bugünlerde, Üniversiteye çevrilen gözler, yazık ki, yaşla dolacak kadar acı manzaraları müşahede ediyor:

İdealizmin asgarisine sahip olan bir Üniversitenin, kendi haklarını ve ilim hürriyetini koruma hususunda yapacağı mücadelenin bir şekli ve ölçüsü vardır. Eğer oportünizm, ve kendi gemisini kurtarma hastalığı ruhlarla tamamen sinmediyse, bir Üniversitenin, mâruz kaldığı darbeler karşısında, sığınacağı sükûtun ve hareketsizliğin, bir sonu bulunmak gerekir. İşte bu inançla-

dır ki, 6435 sayılı Kanunun hemen neşresini müteakip olduğu gibi, onun zararlı tatbikatı ile ilgili her hâdisede de, meslektaşlarımızı, meşrû bütün yollara başvurarak, bu kanunun değiştirilmesi için savaşa davet etmiştik. Fakat üzümlere itiraf etmek zorundayız ki, bu teşebbüsler, daima, idealizme taban tabana zıt egoist bir zihniyetle karşılaştı ve akamete uğradı. Hocaların çoğunluğu, ya kendi malî durumlarından bahsederek, «şimdilik» bir hareketle bulunamayacaklarını «üzüntü ile» (!) ifade ettiler, yahut da «bizde bu gibi hareketlerin, daima yalnız bırakıldığını ve teşebbüse girişenleri hüsrana uğrattığını» bildirerek, bedbin bir zihniyetle bizi yalnız bıraktılar (2).

Halbuki 6435 sayılı Kanuna karşı gösterilecek sistemli ve toplu bir reaksiyonun, er geç müsbet meyvalar vereceği şüphesizdi. Nitekim Üniversitemizin 1956 senesinde bir aralık nasılsa başardığı asgarî bir kıpırdanma dahi, D.P. yi, ilim hürriyeti meselesinde doğru yolun eşğine getirecek kadar tesirli olmuştu. 6435 sayılı Kanunun ilim hürriyeti için arzettiği tehlikenin derecesi, birbirini takibeden hâdiselerle henüz bugünkü kadar belirmediği halde, Ankara Üniversitesi Senatosunun yayınlamağa ittifakla karar verdiği 17.1.1956 tarihli tebliğde, «teşkilât emrine alma kanununun 2 nci maddesi, Üniversiteler Kanununun ruhuna, tedvinindeki maksada uymıyan bir hü-

kümdar; Üniversiteler Kanununun kurduğu sistemi bozmaktadır, muhtariyeti geniş ölçüde zedelemektedir» denildikten sonra, «ilim ve memleketin gelişmesi için en isabetli tedbirler» den olmak üzere, «Türkiye Büyük Millet Meclisi»nin, bu kanunun 2 nci maddesini kaldırarak Üniversite Muhtariyetini sağlamlaştırması» ümit ve temennisi izhar edilmekteydi.

İstanbul Üniversitesi Senatosunun 19.1.1956 tarihli tebliğinde de, «Üniversiteleri en sıkı bir vesayet ve kontrole tâbi tutan» 6435 sayılı Kanunun «ilim hürriyeti ve demokrasi esasları ile kabili telif olmadığı» na işaret edildikten sonra, Senatonun, «Ankara Üniversitesi Senatosunun nokta nazarına tamamen iştirâk ettiğini beyana ittifakla karar verdiği» ilân edilmişti.

Eğer Siyasal Bilgiler Fakültesi Fikir Kulübünde bazı hocaların dile getirdiği hakikatler, Üniversite muhitinde biraz daha cesaretle desteklenmiş olsaydı, ilim hürriyeti meselesinde, belki de daha o günlerde, önemli bir başarı kazanılmış; Üniversite, azim ve mukavemeti sayesinde, siyasî kuvveti doğru yola sevk etmiş olurdu.

Daha büyük bir fırsat, Siyasal Bilgiler Fakültesi hâdisesindeki istifalar sırasında kaçırıldı. 6435 sayılı Kanunun tatbikatını protesto ederek bu şartlar altında sosyal ilimler alanında vazife görülemeyeceğini ilân edenler, sadece 6 değil de, bunun birkaç misli olsaydı,

D. P., artık Üniversiteye bir daha el uzatamaz, hattâ sözü geçen kanunu kaldırmak lüzumunu bile hissederdi.

O günlerde şu veya bu bahane ile hareketsiz kalanların, hiç değilse «Kubalı hâdisesinde» için artık nerelere vardığını idrak ederek, geç de olsa, «aydınlara ve bilhassa hukuk hocalarına düşen mânevî mes'uliyet» ten kaçınmayacaklarını ümit edenler pek çoktu (3). Ne yazık ki, Üniversitenin tepkisi, yediği her yeni darbeye biraz daha kuvvetleneceğine, tam aksine, inamılmaz derecede zayıflamaktadır: İlim hürriyetini sağlamak için hocalıktan istifa etmek, muhterem profesör ve doçentlere pek zor gelse bile, mütalâaları hiçe sayılan Rektör ve Senatörlerin, hattâ Hukuk Fakültesi Dekanının, sadece makamlarından istifa etmeleri de mi bir fedakârlık sayılacaktır? Yahut 6435 sayılı Kanunun, ilim hürriyeti için büyük bir engel haline geldiğini bir beyanname ile ilân ve bunun artık değiştirilmesini temenni etmek de mi bir kahramanlık teşkil eder?! Bu kadarlık bir tepkiyi göstermekten çekinen bir teşekkülün, muhtariyete lââyık olup olmadığı, hattâ gerçek ve bâtili mânâsiyle bir Üniversite sayılıp sayılmıyacağı, elbette ki münakaşa konusu olur! (4).

Her iki Üniversitemizin bu tamimlerinin, şimdi hiç olmazsa teyid edilmesi ve hele İstanbul Hukuk Fakültesinin 1955 tarihinde Maarif Vekâletine gönderdiği resmî bir rapordaki şu sözlerin, bugün tam zamanı gelmişken bir beyanname ile ifade edilmesi, nekadar uygun düşerdi: «Üniversite muhtariyeti ilmin, hasbî maksatlara tahsis edilmek suretiyle inkişafını sağlıyan, ilmi politikanın tesirlerinden kurtarmak amacıyla gönen, Üniversitelere ilmin inkişafı için zarurî sükûnet ve serin havayı temin eden ana prensiptir. Üniversitelerin, memleketin umumî hayatı çerçevesinde ilmin ve hakikatin sesine, politikanın tesirinden tamamiyle sıyrılmış olarak tercüman olabilmeleri, Üniversite fonksiyonunun gereği gibi ifa edilmesi arzu edilmekte ise, muhtariyet ve hizmet ademi merkezîyeti prensibini zedeliyecek tasarruflara girişmek şarttır... İhdas edilecek böyle bir gayri müstakar durum, Türkiye'de ilmin ve üniversitelerin inkişafını tamamiyle durduracak, ilim adamının muhtaç bulunduğu sükûnet havası yerine, daimî bir telâş ve endişe unsurunu ikame edecek, Üniversite öğretim üyeleri

ilmin ve hakikatin verilerini ifade hususunda tereddütler içerisine düşecekler ve bütün bunlara ilâve olarak, bu derece gayrimüstakar bir mesleğe bütün ömürlerini hasır ve tahsis edecek müstait unsurları bulmak imkânsız hale geleceğinden, akademik kariyerin kökü kuruyacaktır. Bu durumun açık olarak ifadesini tarihî bir vazife olarak telâkki etmekteyiz... 6435 sayılı Kanunun mevzu bahis hükmü, hiç şüphesiz Üniversite muhtariyeti prensibi ile kabili telif değildir» (5).

6435 sayılı Kanunun «siyasî organlara Üniversite üzerinde baskı yapabilmek bakımından açık bir bono vermekten başka bir mânâyâ gelmediğini» bildiren Siyasal Bilgiler Fakültesi raporu ise şu cümle ile bitmekte idi: «... Netice olarak şu hususu kabul etmek gerekir ki, muhtar üniversite ve hür ilim ideallerinin gerçekleştirilmek istenildiği bir memleketin kanunlarında, böyle bir hükmün yeri olamaz (6).

FORUM'un 94 ncü sayısının «Kubalı Hâdisesi mi, Üniversite meselesi mi, yoksa Hukuk Devleti dâvası mı?» adlı baş makalesinde, şöyle demiştik: «Öyle görünüyor ki, Bakan bugün Kubalı'yı vazifesine iade etse, Üniversite için mesele tamamen kapanacak ve 6435 sayılı Kanunun kalkması, yahut mevzuatta ilmi zorlayan diğer hükümlerin değiştirilmesi uğrunda mücadele edilmeyecektir.»

Aradan geçen bir buçuk aylık zaman maddesef ispat etti ki, teşhisimiz yanlış değil, sadece eksiktir. Üniversitenin yapmaya kaadir olduğu hareket, sadece, Kubalı vazifesine iade esilince, meseleyi artık unutmaktan ibaret değilmiş. Meğerse en yüksek ilim ve ideal ocağımız, bir üyesinin vazifesine iade edilmesini sağlayabilmek için, haksızlığın düzeltilmesinden önce bile, birçok tâvizlerde bulunmaya hazırılmış. İlme vurulan bu en yeni ve söz götürmez darbe karşısında, 6435 sayılı Kanuna karşı gereken kampanyayı açmaktan vazgeçmeye; ilk günkü subjektif birkaç beyanla yetinerek dâvayı tamamen unutuvermeğe; hattâ protesto seslerinin çıkmaması için büyük bir itina sarfetmeye dahi râzî olabilirmiş.

Şahsî her türlü endişe ve hesaptan uzak olarak, daima hakikatleri ifade etmeyi daha talebelik hayatından beri şiar edinmiş olan Prof. Ragıp Sarıca gibi müstesna bir şahsiyet başta olmak üzere, iki-üç hoca hariç tutulursa, tesbit etmek zorunda kalırız ki, Üniversite

te hocalarımızın ilim hürriyeti meselesinde ortaya çıkan son kriz karşısında ki hareket tarzları üzücü olmaktan da pek öteye gitmektedir. Her ülke gibi bu memleketin de geleceğini, ön plânda ilim ocaklarının vereceği idealizm aşkına bağlıyan binlerce vatandaş, Üniversitenin, ilim hürriyetine arka arkaya darbeler indiren D.P. nin zimamdarlarına kendisini şirin göstermek için, ziyafet ve iadei ziyafet metodlarına başvurduğunu, yani hakkını istemek ve bunun için savaşı göze almak yerine, ihsan beklemek yoluna saptığını, büyük bir hayal kırıklığı içinde müşahade etmektedirler. Ve hem de, bu sempati ziyafetlerinde, Üniversite muhtariyetini ve ilim hürriyetini prensip olarak halledecek çarelere dokunulacağına (7) —mühim bir mesele teşkil ediyormuş gibi— ya tamamen tâlî birtakım maddî müşküllerin giderilmesi, yahut da «Kubalı'nın vazifesine iade edilmesi» istirahat edilmektedir (8). Devamlı bir mahiyet arzeden prensip meselelerini bir tarafa bırakıp, teferruatla meşgul olmanın ve geçici hâdiseleri ön plâna almanın örnek bir misalidir!

Bu profesörlerin unuttuğu pek mühim bir gerçeği hatırlatalım: Üniversitenin, yediği darbeler karşısında eğilme yolunu tutması, öyle an'anelerin vücut bulmasına, yahut kökleşmesine sebep olur ki, Üniversitenin değil bir, hattâ on Kubalı'dan mahrum olmasının doğuracağı mahzurlar bile bu kötü geleneklerin yaratacağı zarar yanında pek küçük kalır.

FORUM'un 92 nci sayısındaki «Üniversitenin kaderi kendi elindedir» başlıklı notumuzda, tutumu sayesinde, muhtariyeti ve ilim hürriyetini sağlayacak veya kanunlar düzelse bile bunları sadece kâğıt üstünde bırakacak varlığın, bizzat Üniversitenin kendisi olduğunu belirtmiştik. Burada bir cümle daha ilâve edelim: Devletlerin hayatında da, «Laval metodları»nın istiklâl ve hürriyete götüremediğini, artık bütün dünya —kaçınca acı tecrübeden sonra— öğrenmiş bulunmaktadır.

Vukuu, - mevcut şartlar altında - Üniversite bakımından aslâ mâzur görülmeyecek bu ziyafetlerde, ilim hürriyetini zedeliyenlerden, muhtariyet yerine ucuz arsa istenmesi (9) karşısında duyduğumuz hisleri ve düşündüğümüz fikirleri ifade etmeye gelince: Tenkid ile suçun hududunu son derece elâstik ölçülere dayandıran Basın Kanunu muva

cehesinde, bundan vazgeçmeyi tercih ediyoruz. Yalnız şu kadarını belirtmekle yetinelim ki, böyle bir hareketin herhangi bir batılı Üniversitede teklifi dahi, akademik bir suç sayılır ve böyle hareket eden hocalar, âmme efkârının galeyânı karşısında istifa etmeye mecbur kalırlar.

Üniversite hocalığı, bütün bir millete hattâ insanlığa, ilimde ve karakterde örnek olmayı gerektirir. Ve bir milletin, profesörlerine karşı duyduğu saygının ortadan kalkması, devlet adamlarının gözden düşmesinden çok daha ağır sonuçlar doğurur. Zira iktidarlar değişir giderler; fakat ilim ocakları, bir milletin bugününün ve yarınının değişmez bekçileridirler. İşte onun içindir ki, — dünyanın her yerinde —

halkın ilme ve âlime olan derin saygısının gölgelenmesine mahal vermemek için gerekli her adımı atacak kadar cesaret ve feragat hissine sahip olmaları, bu mes'uliyetli ve ulvî mesleğe intisap etmemeleri şarttır!

(1) Bu hususta Forum sayı 37 deki «Fikir, İlim ve Öğretim Hürriyeti - Üniversite Muhtariyeti», sayı 38 deki «İlim hürriyetini zedeliyen 6185 sayılı Kanun» ve sayı 39 daki «Profesörlerin siyasi yayınları memnu mudur?» başlıklı incelemelerimize bakınız.

(2) Yeri ve zamanı geldikçe teferruat konulardaki tenkidler veya hulûlü müslihane sayesinde dâvanın halledileceğine inanmak istiyen bâzı süper optimistler de eksik olmadı.

(3) FORUM, sa. 56 daki «Hukukçuların ası, C. XX, sa. 1-4, s. 365-367».

(4) Yukarıda bâzı cümlelerini naklettitalâaları hakkında, FORUM'un 46 ncı sa-

yısındaki «6435 sayılı kanun karşısında Üniversite muhtariyeti» başlıklı incelememize bakınız.

(5) İstanbul Hukuk Fakültesi Mecmu-mânevi mes'uliyeti» adlı incelememize bakınız.

(6) Tafsilat ve diğer hukukçuların müğimiz 1955 ve 1956 senelerindeki rapor ve beyannamelerin dahi bugün hasretini çekmemiz, bir taraftan Üniversitelerimizin ne hale geldiğini; diğer taraftan da 6435 sayılı kanunun susturucu ve sindirici kuvvetinin azametini, açık bir surette göstermektedir.

(8) Sanki bugünkü kanunlar durdukça Kubalı'yı — veya diğerlerini — vazifeye iade ettikten sonra, derhal yeniden uzaklaştırmak mümkün değilmiş gibi.

(9) 12 yüksek hâkimin, Anayasaya aykırı olan 6422 sayılı Kanuna dayanılarak tekaüde sevkedilmesi üzerine, Temyiz Mahkemesinde bir mukavemet belirince, hâkim evleri için arsa temin edilmesinin konuşma mevzuu yapılması, ne kadar ibret alınacak bir paralellik arz etmektedir.

İncelemeler

Meclis Başkanlığı ve Demokratik Gelişmede Yeni İmkânlar

Mümtaz SOYSAL

Öyle bir boks maçı düşünün ki, hakemi, taraflardan biriyle yakın akrabalı olan, onunla birlikte aynı çatı altında yaşayan ve akşam yiyeceği ekme bakımından bütün ümitlerini müsabakanın sonucuna bağlamış bulunan bir kimse olsun. Karşıdaki boksöre, istediğiniz kadar, hakemin karakterinden, tarafsızlığından bahsedin; ileriye sürebileceğiniz bütün deliller onun itimazsızlığını ortadan kaldıramıyacaktır. Eşit şartlar altında boy ölçüşmek iddiasıyla ringe çıkanlar nakavtları ve nakavtları kararlaştıracak kimsenin tamamen tarafsız kalabilmesine imkân ve ren şartların sağlanmasını istemekte yerden göğe kadar haklıdır. Önemli futbol maçlarının arifesinde büyük klüpleri tâ Avrupanın öbür ucunda tarafsız hakem avına çıkmaya sevkeden şey, ay-

nı endişe değil midir? Bu bakımdan, siyasi zafer mücadelelerine sahne olan Meclis çatısı altında tarafsız bir başkanlık müessesesi kurmak meselesiyle halk efkârının son zamanlarda fazla meşgul olmaya başlamasını, adalet duygusu rencide edilmiş veya eşit şartlı bir mücadele görmek imkânından mahrum bırakılmış bir toplumun tabii tepkisi olarak karşılamak gerekir.

Ashına bakılırsa, ringteki hakemlik ile Meclisteki başkanlık meselelerini birbirine yaklaştırmak pek de başarılı bir benzetiş değil. (İnsanın aklına ilk ağızda mukayese unsuru olarak ring ve boks gibi şeylerin gelmesi, herhalde Meclis içindeki son gövde gösterilerinin zihinlere yerleştiği çağrışımın bir sonucu olsa gerek!). Şurası

daima akılda tutulmalıdır ki, Meclis içinde karşılaşan kuvvetler, birçok halde, sayıca birbirlerinden çok farklı bulunan kuvvetlerdir. Bokstaki kilo denkliliği veya futboldeki onbirlik takım eşitliği burada bahis konusu değildir. Demek ki, Meclis Başkanı, sadece mücadele şartlarını eşit ve dürüst bir şekilde uygulamakla yetinmeyecek, fakat aynı zamanda, sayıca çok üstün durumdaki olanların, bu üstünlüklerine dayanarak, şartları istedikleri şekle sokmalarına engel olacaktır. Kaldı ki, aşığıda görüleceği gibi, Meclis Başkanının görevi, hakemlik etmek ve tartışmaları eşit şartlar altında yürütmekten ibaret değildir; gerekli tarafsızlık sağlandığı takdirde, bu makamın, mevcut imkânlardan faydalanarak, demokrasi mekanizmasının işleyişi sırasında faal

ve müsbet bir rol oynaması da mümkündür.

Parlamento hayatı için tesbit edilmiş kaidelerin işliyebilmesi bakımından, tartışmalara başkanlık edecek, kaideleri yorumlayacak ve bunları muhtelif durumlarda uygulayacak bir makamın ne derece elzem olduğunu tekrara herhalde lüzum yok. Bu makamı işgal edecek kimsenin, kaideleri çok iyi bilen, dirayetle hareket eden, kaidelerin ihlâl olunduğunu hemen farkedecek şekilde daima tetikte bulunm ve çabuk karar alabilen bir kimse olması gerekmektedir. Fakat, bütün bu vasıflardan da önemli olan bir vasıf, tarafsızlıktır. Bazı parlamentolar bu tarafsızlık vasfını sağlayacak şartlar üzerinde ısrar etmek ihtiyacını pek duymamışlardır; aralarında Fransa'nın ve Amerika'nın da bulunduğu bu memleketlerde, siyasi bünye ile ilgili çeşitli unsurlar, Meclis Başkanının tarafsız olmasından doğabilecek mahzurları geniş ölçüde ortadan kaldırmaktadır. Bazı memleketlerde ise, Türkiye'de olduğu gibi, yine siyasi bünye ile ilgili unsurlar Meclis Başkanının tarafsız olmayışının mahzurlarını daha da artırmaktadır. Bu tehlikeyi en önce sezen ve demokratik hayat tarzının dayandığı kuvvetli teminat ve geleneklere ilâveten bir de tarafsız Meclis Başkanlığı müessesesi üzerinde en çok ısrar eden memleket, hiç şüphesiz İngiltere'dir.

İngiliz Avam Kamarasının Speaker'i, kaideten, Avam Kamarası üyelerince, bir seçim dönemi için seçilir. Bu kaide, her seçim döneminin başında bir «speaker» seçimi yapılmasını gerektirmekte ise, bir defa bu makama seçilen kimse, kendi istediği müddetçe yeniden seçilir ve Meclis Başkanlığını muhafaza eder. Eğer, Speaker çekilmek ister, iş göremeyecek derecede yaşlanır veya ölürse, yerine teklif edilecek olan aday çoğunluk partisine mensup bir kimse dir. Fakat, çoğunluk partisi bu adayı teklif ederken, parlamento hayatı bakımından muazzam tecrübesi bulunan, herkesce sayılan ve adı meclis içinde şu veya bu şekilde lekelenmemiş olan en dürüst ve en tarafsız üyeyi seçmeğe gayret edecektir. Çekilmekte olan speaker'le ve öbür parti liderleriyle yapılan temaslar sonunda ortaya çıkan aday, muvafık, muhalif bütün partililerin güvenini kazanmış bir kimse dir; o kadar ki, resmî seçim günü geldiği zaman, çoğunluk partisinden adayı oybirliği ile Meclis Başkanlığına seçilir. Fakat, iş bu kadarla da kalmaz; spea-

ker, bu makama geldiği andan itibaren bir parti adamı olmaktan çıkmıştır; mensup olduğu parti ile bütün bağlarını keser; parti toplantılarına katılmadığı gibi, partinin takibedeceği siyaset hususunda kendisinden fikir de sorulmaz. Speaker, artık, Muhafazakâr, İşçi veya Liberal değil, bütün partilerin üstünde bir şahsiyettir. Bu tarafsızlık, hiç de kuru bir sözden ibaret sayılmaz. Speaker'in her türlü siyasi istikbal endişesinden uzak olarak çalışabilmesini sağlamak için düşünülmüş bir takım usûllerin bu bakımdan pek büyük bir rolü vardır. Bir defa, «speaker» seçilen kimse, bundan sonraki bütün milletvekilliği seçimlerini kazanacağından emindir; gelenek icabı, onun aday olduğu seçim bölgesinde başka hiçbir parti aday göstermez ve böylece seçim otomatik olarak Meclis Başkanı tarafından kazanılmış olur. Bu gelenek, 1714 yılındanberi ancak dört defa ihlâl edilmiştir; geleneğin son defa ihlâl edildiği 1935 seçimlerinde, İşçi Partisi, büyük bir gaf yapıp Speaker Fitzroy'un karşısına bir aday çıkarttığı zaman, halk efkârının tepkisi okadar kuvvetle hissedilmiştir ki, İşçi liderler yaptıklarına yapacaklarına pişman olmuşlar ve tabii seçimi kaybetmişlerdir.

Bağımsızlığı, böylece, çeşitli yollardan sağlam bir şekilde olan Speaker'in yetkileri, bu tarafsızlığın tabii bir sonucu olarak, bir hayli geniş tutulmuştur. Anlatılması burada epeyce uzun sürecek olan bu yetkiler, başka memleketlerde kararlaştırılması hükûmete veya Meclis genel kuruluna bırakılmış birçok hususlarda bile, Avam Kamarası başkanına geniş bir takdir hakkı tanımaktadır. Taraflar, bağımsızlığına bu derece itina gösterdikleri bir hakemin vereceği hükümlere itiraz etmeyi akıllarından bile geçirmezler.

Fransa'da bu tarafsızlık şartları üzerinde pek durulmamıştır; Millet Meclisi Başkanı partilidir ve partili kalır. Ancak, çok çeşitli doktrin farkları ve parti sayısının çokluğu, hiçbir siyasi teşekkülün Fransız Millet Meclisine hâkim olabilmesine imkân vermediği için, Meclis'e hâkim bir çoğunluk partisi ile partili bir meclis başkanının bir araya gelmesinden doğacak mahzurlar kendiliğinden önlenmiş olmaktadır. Genel seçime gidilmesine karar verildiği zaman, Fransız Meclis Başkanına düşen özel görevler de bütün bir makale konusu olabilecek kadar ilgi çekicidir.

Ayrıca, başkanlık divanının seçiminde de, partilerin Meclis içindeki nisbi

kuvvetleri gözönünde tutulmakta ve böylece, Meclis işlerinin idaresinde muhtelif gruplara söz hakkı tanınmaktadır.

Aynı bağımsızlık ve tarafsızlık şartlarının eksikliğini Amerikan Temsilciler Meclisinde de görmek mümkün. Hattâ orada, iki partili bir sistemin bulunduğu düşünüldüğü zaman, ilk bakışta bu durumun pek mahzurlu olabileceği zannedilir. Fakat, bilhassa son elli yıl içinde Temsilciler Meclisi Başkanının yetkilerinden çok şey kaybettiği, usûl meselelerinde genel kurula daha fazla haklar tanıdığı hatırlanır ve bilhassa kuvvetler ayrılığı esası ile başkanlık sisteminin tabii bir sonucu olarak yürütme ve yasama uzuvlarına başka başka partilerin hâkim bulunabileceği gözönünde tutulursa, «iktidar-meclis başkanı» mihverinin ve bu mihverin doğurabileceği mahzurların Amerika Birleşik Devletleri için neden büyük bir mesele teşkil etmediği kolayca anlaşılır.

Bilindiği gibi, Türkiye'deki seçim sistemi iki partili rejimi teşvik eder mahiyettedir. Aynı seçim sistemi, oy nisbetleriyle Meclisteki temsil durumu arasında büyük bir fark yaratmakta, çoğunluk partisi ile azınlık partisi arasındaki mesafeyi çok açmaktadır. Bu sebeple, milletvekili sayısı bakımından mesafenin pek açık olmadığı ve dolayısıyla çoğunluğun azınlığı ezmesinin bahis konusu edilemeyeceği İngiltere gibi bir memlekette bile üzerinde hassasiyetle durulan Meclis Başkanının tarafsızlığı meselesi Türkiye'de çok daha büyük bir önem kazanıyor. Bu günkü durum ideal olmaktan çok uzaktır; Meclis Başkanı çoğunluk partisinden faal bir üyesi kalmakta devam etmekte ve seçim yılı geldiği zaman yine o partinin adayı olarak mücadeleye atılmaktadır. Siyasi istikbalinin, mensup olduğu partinin başarılarına bağlı bulunması bir yana, kendisinin bir de o partinin kurucuları arasında olması, Meclis Başkanının bugünkü şartlar altında tarafsız davranabileceği hususunda zihinlerde uyanan şüpheleri daha da artırmaktadır. Nitekim, son yılların parlamento edebiyatı, Meclis Başkanlığının tarafsız olmayışından şikâyet eden sözlerle doludur. Hele Başkanın yetkilerini daha da arttıran son İktisadî değişikliklerinden sonraki Bütçe tartışmaları, Türk demokrasisinin geleceği bakımından bu konuda birşeyler yapmak lüzumunu açıkça ortaya koymuştur.

Meclis Başkanlığı müessesesinin 1876 danberi geçirdiği değişiklikler bir tarafa bırakılır ve 1924 Anayasası ile tesbit edilmiş olan bugünkü durum incelenirse, bu makama ait olan yetkileri dört büyük grup hâlinde gözden geçirmek mümkündür: Cumhurbaşkanına vekâlet etmek yetkisi, Meclis zabıtasını düzenlemek yetkisi, Meclis'i toplantıya çağırma yetkisi ve nihayet Meclisteki tartışmaları idare etmek yetkisi. Bu yetkiler içinde, bilhassa son ikisini incelemek, Meclis Başkanlığının tarafsızlığında neden ısrar edilmesi gerektiğini daha iyi ortaya koyacaktır.

Meclisi toplantıya çağırma yetkisinin Meclis Başkanına da tanınmış olması, 1924 Anayasasını yapan Meclisin, Millî Mücadele yıllarındaki «hâkimiyet-i milliye» ve «meclisin üstünlüğü» prensipleri üzerinde hâlâ kıskançlıkla durmasının ve eski geleneğe bağlı kalmasının bir sonucudur. Aynı zamanda, 1876 Anayasasında bu konuda bir hükmün bulunmamasından dolayı geçirilen acı tecrübenin de bunda rolü olmuştur.

1924 yılında Meclise sevk edilen Anayasa tasarısının 19. maddesi, Meclis Başkanının çağırma yetkisinden hiç bahsetmiyor ve ancak şu hükmü koyuyordu: «Tatil esnasında Reisisumhur, lüzum görürse veyahut âzânın beşte biri tarafından talep vâki olursa Meclisi in'ikada dâvet eder.» Demek ki, tasarıya göre, her iki halde de, yani bir lüzumun ortaya çıkması veya üyelerden beşte birinin talepte bulunması hallerinde de Meclis'i toplantıya çağırarak olan Cumhurbaşkanındı. Bu madde Mecliste itirazlara yol açmakta gecikmedi ve uzun tartışmalardan sonra 19. madde şu şekle sokuldu: «Tatil esnasında Reisisumhur veya Meclis Reisi lüzum görürse Meclisi içtima davet edebileceği gibi, âzadan beşte biri tarafından talep vukubulursa Meclis Reisi dahi Meclisi içtima davet eder.» Demek ki, Anayasaya göre, Cumhurbaşkanı istemese ve toplantı fikri lehindeki Meclis üyelerinin nisbeti beşte bir varmasa bile, Meclis Başkanı milletvekillerini toplantıya çağırma ve böylece yasama ve murakabe mekanizmasını harekete geçirmek yetkisine sahiptir. Mecliste muhalefetin beşte bir nisbetinde bile temsil edilmediği yıllar hatırlanırsa, bu hükmün ne gibi imkânlar sakladığı kolayca tahmin edilebilir. Meclis Başkanlığının tam bağımsızlığı ve tarafsızlığı sağlandığı takdirde, hükümetler ezici çoğunluklarına

dayanarak, azınlık tarafından lüzumlu görülen ve halk efkârınca da tasvip edilen hâllerde Meclisi toplantıya çağırma yetkisi edemeyecektir. Meclis Başkanı, siyasî istikbal endişelerinden âzâde tutulacağı için, durumu tarafsız bir şekilde mütalâa edebilecek ve memleket menfaatleri için uygun gördüğü takdirde, hükümetin göstereceği tepkiden çekinmeksizin toplantı davetinde bulunabilecektir. Böylece, siyasî hayat içinde, bağımsız bir Meclis Başkanının ezici iktidar çoğunluğuna ve hükümete karşı azınlığın meşrû haklarını koruyan bir kutup olarak belirmesi ve bâzı şartların ortaya çıkardığı dengesizliği gidermesi mümkündür. İşte, Meclis Başkanlığı müessesesinde yapılacak bir reformun sağlayacağı faydaların en önemlilerinden biri de budur. Gerçi, kendi arzusuna rağmen toplanmış olan çoğunluğun müsbet bir yasama ve murakabe görevi görmesi pek beklenebilir ama, böylece, hiç olmazsa iktidara karşı bir uyarı bulmuş ve halk efkârının tepkisi ölçülmüş olacaktır.

Hiç şüphe yok ki, Meclis Başkanlığının gerçek ödevi, parlamento tartışmalarını idare etmek, milletvekillerinin yasama ve murakabe görevlerini tam olarak yapabilmelerini sağlamak noktasında toplanmaktadır. Büyük Millet Meclisi Başkanının Meclis görüşmeleri sırasında başkanlık ödevini nasıl yapacağı İçtüzüğün çeşitli maddelerinde gösterilmiştir. Dilekçeleri ve tasarıları ilgili encümenlere havale etmek, görüşmeleri açıp kapamak, nisap meselelerini halletmek ve türlü tedbirlere başvurarak tartışmaların nezih ve âdil bir şekilde cereyan etmesini sağlamak gibi çok değişik hususları kaphyan ve son değişikliklerle daha da genişletilen bu hükümleri burada tekrarlamaya lüzum yok. Ancak, İçtüzük'te «meclis başkanının tarafsızlığı» meselesinin yeter derecede dikkatle ele alınmadığını belirtmek gerekir. Gerçekten Meclis Başkanının tarafsızlığını sağlamak maksadını güden hüküm, sadece, İçtüzüğün 90. maddesinden ibarettir. «Reis meseleler müzakere edilirken ve reyeye konurken leh ve aleyhte aslâ reyini izhar etmez. Yalnız meseleler reyeye konduktan reyini verir. Bir müzakereye katılmak isterse reislik mevkiini diğer bir reise bırakarak hitabet kürsüsüne iner ve ancak müzakereye bulunan madde veya mesele reyeye iktiran ettikten sonra tekrar mevkiine çıkar.»

Meclis Başkanını bu sıfatla görüş-

melere katılmaktan menetmekle tarafsızlık dâvasının hallediliverceğini sanmak meseleyi çok basitleştirmek olur. Tarafsızlığı başka tedbirlerle sağlanmış olan bir Meclis Başkanı, görüşmeleri idare ederken başvuracağı türlü usûller ve başkanlık makamının yetkilerini kullanırken faydalanacağı takdir hakkı sayesinde, konuşmaları istediği tarafa yöneltebileceği gibi, kendi mensup olduğu siyasî grup dışında kalanların yasama ve murakabe görevlerini de baltalayabilir. Şimdiki duruma göre, Meclis Başkanlığının tarafsız bir makam olarak çalışabilmesi, o makama gelecek olan kimsenin şahsiyetine ve dürüstlüğüne bırakılmış, bunun dışında başka çareler bulmak yoluna gidilmemiştir. Kaldı ki, son yıllardaki teamül, Meclis görüşmelerinin asıl Meclis Başkanı tarafından değil, daha çok Başkan Vekilleri tarafından idare edilmesi yolundadır. Bütün dünya parlâmentolarındaki usûllere aykırı olan bu teamül, karakter bütünlüğüne ve dürüstlüğüne güvenilerek Meclis Başkanlığına getirilen şahsın, bu vasıflarına en az ihtiyaç duyulan hallerde, yani törenler sırasında başkanlık kürsüsüne çıkmasına sebep olmaktadır. Başkan Vekillerinin seçimlerinde daha az hassas davranıldığına ve bunlar, gayet tabii olarak, önlerindeki imkânlar bakımından parti çoğunluğuna hoş görünmek ihtiyacını daha çok duyacaklarına göre, Meclis Başkanlığından beklenen vasıfları kendilerinde bulmak ekseriya çok güç olmaktadır.

İçtüzük maddelerini birer birer gözden geçirerek, tarafsızlığı tam bir şekilde sağlanmamış olan bir Meclis Başkanının bunları uygulamasından doğacak durumları tasavvur etmek pek fazla muhayyile istiyen bir iş değildir. Bunlar arasında, milletvekillerine ihtar, takbih ve muvakkaten çıkarılma cezalarının verilmesiyle ilgili olan fıkralar gibi; objektif şekilde kullanılmadıkları takdirde ne derece zararlı olabilecekleri açıkça gözüken hükümler yanında, ilk bakışta pek mâsum zannedilebilecek, fakat aslında parlamento hayatı için gayet kötü sonuçlar doğurabilecek bâzı hükümlere de rastlanmaktadır. Meselâ, tâdil edilen 153. maddede sözlü sorularla ilgili şöyle bir hüküm var: «Reis, şifahî suali aynen okutabileceği gibi, ruznamedeki yerine işaretle de iktifa edebilir.» Bilindiği gibi, parlâmentolarda, hükümetten sorulan sorulara alınacak cevaplar kadar, bu soruların soruluş tarzı da ö-

nemlidir. Bir milletvekili, alacağı cevapların kendisini tatmin etmeyeceğini bildiği halde, sorusunu ustaca tertiplemek suretiyle halk efkârını aydınlatmak ve hükümeti uyarmak ödevlerini de yerine getirmiş olabilir. Halbuki, bağımsız ve tarafsız olmayan bir Meclis Başkanı, soruyu okutmadan sadece gündemdeki yerine işaret ettiği takdirde, istenen sonucu, hiç olmazsa o an için, baltalamış olacak ve sorunun şifahi bir şekilde okunmasıyla genel kurul üzerinde uyandırılabilir olan psikolojik etkiyi azaltacaktır. Bir iki saat içinde yetmiş seksen sorunun cevaplandırılması gereken İngiliz Avam Kamarasında zamandan kazanmak için başvurulmuş bir usûlü, halk efkârını aydınlatma vasıtaları bakımından tamamen farklı şartlar içinde bulunan bir memlekette uygulamak, acaba ne dereceye kadar doğrudur?

Türkiye'de Meclis Başkanlığının tarafsızlığını sağlamak için, bâzısı hemen gerçekleştirilebilecek, bâzısı da ancak demokratik zihniyetin büyük çoğunlukça benimsenmesinden sonra başarılabilecek birtakım tedbirler düşünmek mümkündür.

İlk akla gelen tedbirler, Meclis Başkanlarının seçimleriyle ilgili. Bir defa, Meclis Başkanlarının her yıl için seçilmeleri usûlü yerine, hiç olmazsa dört yıllık bir seçim müddeti kabul etmek, Meclis Başkanlarını (ve Başkanvekillerini) bir yıl veya birkaç ay sonraki başkanlık seçimlerini düşünerek çoğunluğa hoş görünmek endişelerinden kurtaracaktır. Sonra, çoğunluk partisi arasından başkan adayı seçilirken, muhtelif parti liderleriyle ve meclis grupları ileri gelenleriyle gayri resmî temaslarda bulunulması ve böylece az çok herkesin tuttuğu bir adayın genel kurulun oyuna sunulması neden mümkün olmasın? Muhalefet gruplarının muvafakatini almak, iktidar partisine de çok şey kazandıracaktır, şüphesiz ki: ileride Meclis Başkanlığına karşı yapılacak itirazlar yüzünden vakit kaybedilmesi, işlerin uzaması ve taraflar arasında gerginlik doğması böylece önlenmiş olacaktır. Meclis topluluğu içinde, tarafsızlığı, dürüstlüğü, tecrübesi, bilgisi ve dirayeti dolayısıyla bütün grupların güvenini kazanmış kimseler, daha doğrusu bir tek kimse bulmak o derece zor mudur? Bugünkü usûl, yani Meclis Başkanı ve Başkanvekillerini adaylarının çoğunluk partisinden

Meclis Grubu toplantısında tesbit etmek, ondan sonra da Genel Kurulda bütün parti oylarını bu adaylara verdirmek, gidilmesi istenen yönün tam aksini göstermektedir. Böylece, Meclis Başkanları, değil bütün Meclisin, kendi parti gruplarının bile tam güvenini alarak kürsüye çıkmış olmamaktadırlar. Meselâ 1955 toplantı yılı başında, çoğunluk partisinden Meclis grubu, Meclis Başkanlığı adaylarının tesbiti sırasında, eski Meclis Başkanına 198, yeni bir adaya da 147 oy verdiği, yani o zamana kadar Meclis Başkanlığı etmiş olan kimseye karşı hayli manidar bir tavır takındığı halde, genel kuruldaki oylamada parti disiplini mülâhazalarıyla hareket etmek ve eski Meclis Başkanını tam kadroyla desteklemek zorunda kalmıştı. Halbuki, gayriresmî temas yolları açık tutulsaydı ve partililer, müştereken güvendikleri bir tek şahıs etrafında oybirliği etmenin yollarını arasalardı, belki de ikinci adayın muhalefet saflarında geniş bir taraftar kütlesi bulması ve böylece genel tasvip havası içinde kendi partisi içindeki muarızlarını da ikna etmesi mümkün olurdu.

Dikkat edilmesi gereken başka bir nokta da, bütün Meclisin güvenini kazanmış ve tarafsızlığına inanılan bir kimsenin bulunmasından sonra, Meclis Başkanlığının, çok büyük imkânsızlıklar hariç, daima o kimse tarafından bizat yapılmasını sağlamaktır. Başkanvekillerinde, böyle genel bir anlaşma havasının meydana gelmesi çok daha güç olacağına göre, onları tam bir tarafsızlık ve bağımsızlık isteyen bir işle sık sık görevlendirmemek daha doğru olur. Meclis nihayet haftada üç gün toplandığına göre, Meclis Başkanlığı insanı pek öyle çabuk yıpratır ve oturumlar arasında aylarca istirahat icabettirmeyen bir iş olsa gerek!

Yine de her ihtimali hesaba katarak ve Başkanlık Divanının öbür görevlerini de düşünerek, Başkanvekillerinin seçiminde bâzı esaslara uymak doğru olur. Şimdiki usûl, yani bütün Başkanvekillerini çoğunluk partisinden seçmek usûlü, tarafsızlık ve adalet esaslarıyla pek uzlaşmamaktadır. Azınlık partisine de, kuvvetiyle mütenasip olarak, bir başkanvekilliği tanımak ve böylece, başkanvekillerine başkanlık ödevinin düşeceği çok nadir hâllerde, o partiye de bu imkânı sağlamak doğru olur. Şimdiye kadar, Büyük Millet Meclisinin Başkanları ve Başkanvekil-

ri hep bir partiden olmuşlardır. Bir tek istisna var: Serbest Fırka tecrübesi sırasında Başkanvekilliği yapan Şair Mehmet Emin.

Meclis Başkanlarına hayat kaydıyla o görevde kalmak imkânını vermek, demokratik gelişmemizin bu safhasında gerçekleşmesi pek kolay olmayacak bir fikir. Meclis içindeki kuvvet durumları değiştiği zaman, çoğunluğu elde etmiş olan bir parti, vaktiyle kendisinin azınlıkta olduğu bir devirde seçilmiş bir başkanın idaresinde çalışmaya acaba ne dereceye kadar tahammül edecektir? Eski durumda, hakkında genel bir anlaşmaya varılan kimse, acaba yeni durumda yine aynı anlaşma havasıyla karşılaşacak mıdır? Bütün bunları, hele son yılların verdiği kötümserlik havası içinde, şimdiden kesin bir şekilde cevaplandırmak imkânsız. Maamafih, her şeye rağmen, Meclis Başkanının yürütme uzvu karşısındaki durumunu kuvvetlendirecek ve tarafsızlık imkânlarını daha da arttıracak olan bu fikri tamamen yabana atmamak ve uygulama çarelerini araştırmak lâzımdır. Tabii, böyle bir usûl, Meclis Başkanının milletvekilliği sıfatının bütün partilerce teminat altına alınmasını gerektirmektedir. Bu nasıl sağlanacaktır? İngiliz sistemine gitmek, yani tek adaylı bir seçim bölgesi kurarak, Meclis Başkanına milletvekili sıfatını oradan kazandırmak akla gelebilir ise de, bunun gerek seçim bölgesi yerinin tesbiti, gerekse genel seçim usûllerine aykırılık bakımından bâzı mahzurlar doğuracağı tabiidir. Olsa olsa, Meclis Başkanını kur'a ile de tesbit edilebilecek herhangi bir seçim bölgesinde, bütün partilerin listesinde aynı zamanda göstermek yoluna gidilebilir. Böylece, hangi parti adayları seçilirse seçilsin, Meclis Başkanı milletvekili sıfatını kazanacaktır. (Tabii, bunun için Seçim Kanunu'ndaki son tâdillerin yine değiştirilmesi gerekecektir.)

Hangi şekilde olursa olsun, gerekli tarafsızlık şartları sağlandıktan sonra başarılabilecek şeylerden biri de, Meclis Başkanının yetkilerini arttırmak, dolayısıyla genel kurulun yetkilerinde bir kısma yapmaktır. Bugünkü şekliyle İctüzüğün bâzı hükümleri, parti çoğunluklarının, görüşmelerdeki usûller bakımından hâkim bir duruma gelmesine yol açmaktadır. Meselâ, sözlü sorularla ilgili 152. maddenin tâdil edilen 5. fıkrasına göre, «muktazi malûmatın elde edilmesi zamana müte-

vakkaf ise, vekil muayyen bir mehil talep eder. Riyasetin bir aydan fazla mehil verebilmesi umumî heyetin kararına bağlıdır.» Partizanca hareket edecek bir Meclis Başkanının Meclisteki çoğunluğun desteğinden faydalananarak, hükümet üyelerini güç durumlarından kurtarmak maksadıyla pekâlâ kötüye kullanabileceği bu yetki, genel kurulun kararına lüzum kalmaksızın sadece tarafsız bir Başkan tarafından kullanılabilir bir hale getirilirse, Meclisteki parti çoğunluğunun murakabeyi güçleştirici hareketleri bir dereceye kadar önlenmiş olur. Bakanlar, böylece, mensup oldukları partinin Meclisteki sayı üstünlüğüne güvenerek sözlü soruları savsaklamak imkânlarından mahrum bırakılacaklar ve Meclis Başkanının tarafsız otoritesi karşısında boyun eğeceklerdir.

Görüldüğü gibi, Meclis Başkanlığı, bir merasim veya sinekür makamı değil, büyük sorumluluklar taşıyan ve milletin siyasî gelişmesi bakımından geniş imkânlar gösteren bir makamdır. Bir bakıma, Türkiye'de Cumhurbaşkanlığının tarafsızlığı konusunda şim-

diye kadar girişilmiş tartışmaları biraz fuzulî ve beyhude saymak pek de yanlış olmaz. Anayasa hükümleri gereğince, yürütme uzvuyula kendi arasında çok sıkı bağlar (Başbakanın seçilmesi, Bakanlar Kuruluna başkanlık etme yetkisi, v.s.) bulunan bir kimsenin tarafsız kalması hususunda bu derece ısrar edileceği yerde, çok daha önemli olan Meclis Başkanlığının tarafsızlığı üzerinde durulseydi, bugün şikâyet edilen durumlar belki de önlenmiş olurdu.

Meclis başkanlığı müessesesinde, bugün görülen aksaklıkları, mümkün olduğu kadar çabuk gidermemiz gerekiyor. Aksi takdirde, parlâmentolu demokrasimiz, başka sebeplerin de ilâvesiyle, soysuzlaşmak ve işe yaramaz bir hâle gelmek tehlikesiyle karşı karşıyadır.

Bürokrasi ve Komite Çalışmaları konusundaki yarı-ciddî, yarı-eğlenceli kanunlarından geçen yılın Forum'ların da kısaca bahsedilen Parkinson, şimdi yeni bir kanun daha bulmuş: Binalar ve Müesseseler Kanunu. «Çinde bulunduğu binaya bakarak, bir müessesenin hayatyeti hakkında hüküm verebilirs-

niz» diyor. Verdiği misâllere bakılırsa, müesseseler en dinamik, en canlı çağlarını, ekseriya derme çatma, dar, elverişsiz binalarda yaşarlarmış. «Bir müessese için yepyeni muazzam, modern bir bina yapıldığı zaman, bilin ki» diyor Parkinson, «o müessesenin sonu değilse bile, durgunlaşma ve gerileme çağı gelmiştir. Milletler Cemiyeti 1936 da Cenevre'deki muazzam binasına taşındığı zaman, çoktan can çekişmeğe başlamıştı. Birleşmiş Milletler, kurulur kurulmaz New York'taki muazzam binasına yerleştiği için, bugün ölü doğmuş bir çocuktan hiç farkı yoktur!»

Türk Tarihinin en canlı Meclisi olan ilk Büyük Millet Meclisi'nin toplandığı Taşhan'daki küçük ve mütevazî bina, Parkinson'un dinamik müesseseler hakkında söylediklerini teyid ediyor. Ümit edelim ki, Meclisin usûllerinde ve başkanlığında gerekli değişiklikler yapılsın da, Ulus'tan Bakanlıklar'daki muazzam binalara nakl-i mekân eylendiğinde, Parkinson'un sözlerinin ikinci kısmını haklı gösterecek durum ortaya çıkmayın.

Cehaletle Savaş ve Türkiye

Dr. Turhan FEYZİOĞLU

Millî Eğitim, Türkiye'nin yükselmesinde ama unsurlardan biri ve belki de başlıcasıdır.

Bu yazıda, okur-yazarlık bakımından milletçe ne durumda olduğumuzu rakamlarla gözönüne serip, temel eğitim dâvasına dikkati çekmeye çalışacağız. Tedbir almakta geciktığımızı ve vakit kaybettiğimizi göstereceğiz.

Hâlen yeryüzünde yaşayan 15 ve daha yukarı yaştaki nüfusun takriben %44 ü (700 milyon insan) okuma-yazma bilmemektedir.

Türkiye'de okuma - yazma bilmiyenlerin nisbeti, aşağıda görüleceği gibi, yalnız ileri memleketele nazaran değil, dünya vasatisine nazaran da çok yüksektir.

UNESCO tarafından yayınlanan yeni bir araştırmada (1), yer yüzündeki bağımsız memleketler ve diğer ülkeler, okur - yazarlık durumu bakımından dört gruba ayrılmıştır. Türkiyemiz, A Grubuna, yani en fena durumda olan memleketler arasına dâhildir. A Grubuna ithal edilen memleketlerde, okuma-

yazma bilmiyenlerin sayısı bir milyondan ve yüzdesi %50 den fazladır. Türkiye ile birlikte bu gruba dâhil ülkelerden bazıları şunlardır: Belçika Kongo-su (%60-65), Mısır (%75-80), Madagaskar (%65-70), Bolivya (%65-70), Brezilya (50-55), Guatemala (%70-75), Peru (%50-55), Kore (%60-65), Suriye (70-75), Tunus (%80-85), Cenubî Afrika Birliği (%55-60), Malezya Federasyonu (%60-65), Pakistan (80 - 85), Hindis-

tan (%80-85), Afganistan (%95-99), Suudi Arabistan (%95-99).

1927 denberi aldığımız yol :

Türkiye'nin durumuna daha yakından bakacak olursak, Cumhuriyet devrinde millî eğitim alanında sarfedilen emeklerin boşa gitmediği ve —bugünkü durum nekadardaki üzücü olursa olsun— düne göre bir hayli ilerlemiş bulunduğumuz göze çarpar.

TABLO I

Sayın Yıllarına göre Türkiye'de okuma - yazma bilmiyen 6 ve daha yukarı yaştakilerin sayı nisbetleri (Sayılar (1000 olarak) (*)

Nüfus Sayımı Yılları	ERKEKLER		KADINLAR		Kadın ve Erkekler toplamı	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
1927	4 036	82.5	5 354	95.2	9 390	89.3
1935	4 366	70.3	5 979	89.9	10 345	80.5
1940*	4 759	66.1	6 547	88.8	11 306	77.6
1945	4 537	57.9	6 584	83.7	11 121	70.8
1950	4 516	52.5	6 819	79.4	11 335	65.9
1955*	4 265	43.6	7 223	75.6	11 489	59.4

Yukarıdaki Tablo I den anlaşılacağı üzere, 1927 ile 1955 arasında, okuma-yazma bilmiyenlerin nisbeti erkek nüfusta %82,5 tan %43,6 ya, kadın nüfusta %95,2 den %75,6 ya ve kadın-erkek toplamında %89,3 den %59,4 e kadar düşmüştür.

Ancak, aynı tablo, okur - yazarlık mücadelesinde nüfus artışının ardından yetişmekte güçlük çektiğimizi ve dâvayı halletmekten uzak olduğumuzu açık şekilde göstermektedir.

Ümmilerin sayısı artıyor :

Gerçekten, okur - yazar olmıyanların yüzdesi elle tutulur şekilde azaltılabildiği halde, nüfus artışı sebebiyle, okur - yazar olmıyanların mutlak adedi azalmamış, bilâkis artmıştır. 1927 de ümmî (okur-yazar olmıyan) erkek nüfusumuz 4.036.000 iken, 1955 te 4 milyon 265 bine yükselmiştir. Kadınlarda, yükseliş daha da endişe vericidir. 1927 deki 5.354.000 «ümmî» kadına karşılık, 1955 Türkiyesinde 7.223.000 ümmî kadın vardı. Kadın ve erkek nüfusun toplamında, okuma-yazma bilmiyenlerin sayısı 1927 denberi devamlı surette artarak, 9.390.000 den 11.489.000 e yükselmiştir. Bu artışın yalnız 1940 ile 1945 arasında durduğu ve «ümmî» sayısının 185.000 kadar gerilediği görülmektedir. Bu kısa devre hariç, «cehaletle savaş» hareketinin karşısındaki kütle yıldan yıla kabarmıştır, kabarmaktadır.

15 yaşında ve daha yukarı yaşta olanlar :

Okur - yazarlıkla ilgili milletlerarası istatistiklerde ve mukayeselerde, umumiyetle 15 yaşında ve daha yaşlı nüfus esas alınmakta, okul çağına gelmiş veya ilk öğretim çağındaki küçükler hesaba katılmamaktadır.

Bu usûle göre hesap edilecek olursa, tafsilâtı yayınlanmış bulunan 1935, 1945 ve 1950 nüfus sayımlarına nazaran, durumumuz şudur:

TABLO II

Türkiye'de, 15 yaşında ve daha yukarı yaşta nüfusta okuma-yazma bilmiyenlerin yüzdeleri

Cinsiyet	1935 te	1945 te	1950 de
Erkekler	69,2	55,7	52,3
Kadınlar	92,0	86,5	83,3
Erkek ve kadın (toplam)	81,3	71,5	68,1

Kaynak: Nüfus sayımları sonuçları ve Unesco'nun yukarıda adı geçen araştırması, s. 70, tablo 44.

Yalnız «yüzde» leri gösteren ve bir dereceye kadar ferahlatıcı olan yukarıdaki II sayılı tablo da, acı bir gerçeği saklamaktadır. Tıpkı 6 ve daha yukarı yaşta nüfusta olduğu gibi, 15 ve daha yukarı yaşta nüfusta da, «ümmî»lerin (okuma - yazma bilmiyenlerin) yüzdesi azalmakla beraber, mutlak adedi yükselmiştir. 1935 te 15 ve daha yukarı yaşta «ümmî» erkeklerin adedi 3.075.392 iken, 1950 de 3.299.644 tür. 15 ve daha yukarı yaşta kadınlarda, «ümmî»lerin sayısı 1935 te 4.643.775 iken, 1950 de 5.470.243 e varmıştır (2). 1955 sayımına ait tafsilâtlı sonuçlar yayınlanınca, bu rakamların daha da yükseleceğini, Tablo I deki (6 ve daha yukarı yaşta) %10 örnekleme sonuçları ve ilk öğretimle ilgili rakamlar göstermektedir.

Bâzi ibret verici mukayeseler :

Türkiyemizde, 15 ve daha yukarı yaşta nüfusta okuma - yazma bilmiyenlerin nisbeti %68,1 iken, bize nazaran daha ilerde bulunan ve UNESCO nun B, C, D Gruplarına ithal ettiği ülkelerden bazıları, bir ibret levhası şeklinde, saymadan geçemeyeceğiz:

Memleketler	Okuma - yazma bilmiyenler
Meksika	%35-40
Venezüella	%45-50
Birmanya	%40-45
Seylân	%35-40
Bulgaristan	%20-25
İspanya	%15-20
Yunanistan	%25-30
Romanya	%20-25
Yugoslavya	%25-30
Kıbrıs	%35-40
Malta	%40-45
Pasifik Adaları	%25-30
Havai	% 5-10
Ekvator	%40-45
İngiliz Güyanı	%20-25
Fransız Güyanı	%30-35
Martinik	%25-30
Panama	%30-35
Paraguay	%30-35
Porto Rico	%25-30

Bilhassa aşağıdaki misaller dikkate değer: Son derece dağılmış nüfusuna ve geniş arazisine rağmen Yeni Zelânda'da okuma-yazma bilmiyenlerin nisbeti %1-2 dir; Avusturalya'da nisbet aynıdır. Çöl ortasında modern bir Devlet kuran İsrail'de nisbet %5-10 arasındadır. Öğrenilmesi en güç alfabelerden birine sahip olan Japonya, örnek teşkil edecek bir gayretle okuma-

yazma bilmiyenlerin nisbetini %2-3, yani A.B.D. ndeki nisbete düşürmüştür (3).

Okur - yazarlık ile millî gelir arasındaki bağ :

Okur - yazarlık derecesi ile fert başına düşen vasatî millî gelir arasında sıkı bağlar bulunduğunu, bütün araştırmalar göstermektedir.

Gerçi bir memleketin millî geliri, nüfusunun yetişkinlik derecesi dışında, maddî cihazlanma ve tabii kaynaklar gibi birçok başka unsurların tesirine tâbidir.

Ancak temel bilgilere sahip vatandaş nisbeti ile fert başına düşen millî gelirin birbirine muvazi olarak nasıl yükseldiğini gözönüne seren sayısız misaller gösterilebilir. UNESCO'nun yukarıda sözü geçen «Yirminci Yüzyıl Ortasında Dünyada Ümmîlik» başlıklı etüdünde, A. B. D., Norveç, İtalya, İspanya gibi memleketlerin 50 ilâ 80 yıllık gelişmeleri incelenmek suretiyle, bu «korelasyon» belirtilmiştir (4).

Bu paralel yükselişte, bilgi artışının «sebebi», millî gelir artışının ise «netice» olduğunu değil, her iki faktörün karşılıklı olarak birbirine tesir ettiğini düşünmek yerindedir sanırız.

Birleşmiş Milletlerin müşterek ölçüler kullanarak yaptığı millî gelir mukayeselerinde, incelenen 75 memleket üç ana gruba ayrılmıştır: 25 memlekette fert başına millî gelirden düşen vasatî pay 300 Amerikan dolarından fazladır; 10 memlekette bu miktar 150 ile 300 dolar arasındadır; 40 memlekette ise 150 dolardan azdır. Türkiye bu son gruba dâhildir.

1950 yılı esas alınmak suretiyle, hem millî gelir rakamlarının, hem de 15 yaş tan yukarı nüfusta okur - yazar nisbetlerinin ciddi olarak mukayese edilebileceği 41 memleket üzerinde UNESCO İstatistik Bürosunun yaptığı inceleme aşağıdaki sonuçları vermiştir:

Bahis konusu 41 memleket, iki gruba ayrılmıştır. Birinci gruptaki 25 memlekette okuyup - yazma bilmiyenlerin nisbeti %20 den fazladır. Okuma - yazma bakımından geri olan bu 25 memleketin 23 ünde, fert başına düşen millî gelirin de 300 dolardan az olduğu görülmüştür. 25 memleketin yalnız ikisinde Porto Riko ve Venezüela'da, okuma - yazma bilmiyenlerin nisbeti yüksekçe olduğu halde (5), fert başına millî gelir hissesi 300 dolardan fazladır. Porto Riko'nun ve Venezüela'nın Amerika Birleşik Devletleri ile olan siyasi ve iktisadî bağları, ayrıca petrol

gibi müstesna bir gelir kaynağının sahneye girmesi, yukarıdaki istisnai durumu izaha kâfi gelir.

Kaldı ki, millî gelirin artışı kadar millî gelirin dağılışı tarzı da eğitimin gelişmesi ile sıkı sıkıya ilgilidir. Millî gelir küçük bir azınlığın elinde toplanırsa, eğitim de azınlığın kavuşabileceği bir imtiyaz halinde kalabilir ve büyük küteller temel bilgileri dahi elde edemezler. Diğer taraftan, vatandaşların temel bilgileri arttıkça ve okuma-yazma nisbeti yükseldikçe, millî gelirin de daha adil bir şekilde dağılmasını sağlayan gelişmeler olmakta; cemiyetin muhtelif tabakaları arasında gelir bakımından büyük uçurumlar husule gelmemektedir (6). Porto Rico ve Venezüelâ'da fert başına millî gelir 300 dolardan fazla olmakla beraber, gelirin dağılışı aşırı derecede adaletsiz olduğundan, bu 2 devleti yukarıda tesbit edilen «korelasyon» un istisnası gibi görmek tam mânâsıyla doğru sayılmaz.

İncelenen 41 memleketin 16 sını içine alan ikinci grupta, okuma yazma bilmeyenlerin nisbeti %1 ile %20 ara-

sındadır. Eğitim bakımından ileri olan bu 16 memleketin 15 inde, fert başına düşen millî gelirin de 300 dolardan yüksek olduğu görülmektedir. Okuma-yazma problemini tamamiyle hallettiği halde, fert başına düşen millî gelirin 300 dolardan az olduğu tek memleket Japonya'dır.

Fakat, Japonya'nın iktisadî bünyesine ve gelişmesine yakından bakılınca, bu istisnanın bile hakikatte kaideyi teyid ettiği görülür. Gerçekten, Japonya, Asyanın ilk büyük sanayi devleti olmuştur. Japonya'nın tabii kaynaklarının, yeryüzünde pek az memleketle kıyas edilebilecek derecede cılız ve nüfusunun son derece kesif oluşu, II. Dünya Harbindeki yenilginin hâlâ silinmiyen tesirleri, bu memleketin karşımıza zahiren bir istisna olarak çıkmasını izaha kâfidir. Yukarıdaki sonuçlar, millî gelirle okuma - yazma nisbeti arasındaki bağı inkâr kabul etmez şekilde göstermektedir.

Türkiye, temel bilgileri bütün vatandaşlara ulaştırmak için, vakit kaybetmeden büyük hamleler yapmaya

muhtaçtır. Gelecek yazıda, temel eğitim alanında yaptıklarımızı ve yapamadıklarımızı tahlil ederek, bugünün mesul idarecilerine bazı zaruretleri hatırlatacağız.

(*) 1940 rakamları %2,5 örnekleme usulü ile elde edilmiştir. 1955 rakamları %10 örnekleme usulü ile elde edilmiştir.

(1) L'analphabétisme dans le monde au milieu du XX ème siècle, UNESCO, 1957.

(2) Sözü geçen eser, s. 70.

(3) Milletlerarası mukayeseler için, bk. Rapport sur la situation sociale dans le monde, Birleşmiş Millet yayını, New York, 1957, s. 70 ve devamı; Basic Facts and Figures, UNESCO yayını, 1955; ve UNESCO'nun yukarıda sözü geçen araştırması, bilhassa s. 45-48.

(4) Sayfa 184 - 186

(5) Porto Riko'da %25-30, Venezüelâ'da %45-50.

(6) Bu nokta için, bk. Rapport préliminaire sur la situation sociale dans le monde, New York, 1952, sayfa 151.

Bir Tütüncü Köyünün Gelir Gider Tablosu

HARMANDALIOĞLU

Köyün adı : Üskübi
Bağlı olduğu kaza : Düzce
Vilâyeti : Bolu
Şehire uzaklığı : Düzce'ye 8, Bolu'ya 53 Km. dir.
Ev sayısı : 464

Nüfus sayısı : 1117 kadın, 1054 erkek olmak üzere 2171 dir.

Okulu : 1325 te açılmıştır. 5 sınıflı, 10 öğretmenlidir.

Bugünkü yazımızda çıkardığı çeşitli mahsuller arasında baş ürünü TÛTÛN olan Kuzey Anadolu bölgesinden büyükçe bir köyü inceleme konusu yapıcağız. Bahis konusu köy, Düzce'ye bağlı ÜSKÛBİ'dir. Üskübi, ilk bakışta köyden ziyade kasabaya benzetilebilir. Fakat o gene de geçimini topraktan sağlayan Anadolu'daki birçok benzerleri gibi çeşitli yönleriyle büyükçe bir köydür. O, bu dıştan görünüşüyle şimdiye kadar FORUM'da Gelir - Giderleri-

ni verdiğimiz köyler anlamında tipik bir köy sayılmazsa da diğer mahsül bölgeleriyle karşılaştırmalar yaparak —tütüncülük hakkında— ufak da olsa bir fikir verebilmek amacıyla şimdilik bu büyükçe köy üzerinde durmayı gerekli bulduk. Zaman ve fırsat buldukça ileride bölgenin diğer tütüncü köyleri üzerinde de duracağız.

Üskübi, kıyı boyunca uzayıp giden Karadeniz Dağlarının güneye bakan sırtları üzerinde kurulmuştur. Denizden 30 kilometre içlere düşen köyün, birkaç kilometre gerilerinden Akçakoca dağları başlar. Bu dağlarda, kayın-gürgen, kestane, ihlâmur, meşe ve saire gibi göklerle boy ölçüşen çeşitli orman ağaçlarına rastlırsınız... Köyün Düzce'ye bakan yönü, düzlük ve ova-

lıktır. Bu ovada yer yer durgun sular ve bataklıklarla karşılaşsınız. Küçük-melen Çayı, köyün topraklarını yalhyarak içinden geçer. Henüz birçokları toprak üstüne çıkarılmamış eski ve kıymetli eserler saklıyan bu tarihî bölgede, bu gün halkın başlıca geçim kaynağını TÛTÛN teşkil eilmektedir. Sonra, sıra ile mısır, buğday, pancar, sebze ziraati gelir.

Köyde alış-veriş yapan 39 dükkânla, 7 tane kahve vardır. Köyde evler ahşap veya tuğladandır. Çok kere iki veya üç kat üzerine yapılan bu evlerin üzeri kiremitlidir. Evler, birçok orman köylerinde görüldüğü gibi dağınıktır.

1957 yılında Üskübi'de Toprağın Dağılışı şöyledir :

Çiftçi Tipi	Ev sayısı	Elindeki toprağı
Büyük tip	17	125 dekar (dönüm) bir evin
Orta tip	231	75 dekar (dönüm) bir evin
Küçük tip	154	30 dekar (dönüm) bir evin
Topraksız	62	— — — — —

Orta halli bir ailenin (1957 yılında)çeşitli ürünlerden elde ettiği gayri sâfi gelir tablosu şöyledir :

Ürünün cinsi	Dönüm miktarı	Bir dönümünden elde edilen	Toplam
Tütünden	5	320 Lira	1600 lira
Buğdaydan	17	60 lira	1020 lira
Mısırdan	12	120 lira	1440 lira
Pancardan	6	230 lira	1380 lira
Sebzeden	2	175 lira	350 lira
Y e k ü n	42	— Gayri sâfi gelir	5790 lira

Üskübi köyünde sayısı yedi evi aşmayan büyük toprak sahibi çiftçinin geliri, orta hallilerin gelirlerinin bir kat üstünde olduğu tahmin edilmektedir. Sayıları 216 eve varan az topraklılarla, hiç toprağı olmayan köylülerin yıllık gelirleri ise, birbirinden farksız olarak ancak 1800 - 2000 lira arasında bir değişiklik göstermektedir.

AİLENİN YILLIK GİDERİ

Giderin cinsi	Para tutarı
1 — İşletme Masrafları :	
a) Hayvan yem bedeli ve tohum mas.	450 lira
b) Banka faizi	40 »
c) Arazi vergisi	12 »
ç) İrgat masrafı	350 »
d) Çoban masrafı	30 »
e) Ziraat araçlarına (yıllık ort.)	225 »
İşletme masrafları toplamı	1107 lira
2 — Yiyecek masrafları :	
a) Ekmek bedeli	625 »
b) Kuru ve yaş sebzeler	175 »
c) Kuru ve yaş meyvalar	80 »
ç) Bulgur, pirinç	175 »
d) Yağ (her türlü yemeklik)	180 »
e) Et ...	125 »
f) Çay - şeker ...	110 »
g) Tuz	5 »
h) Pekmez	15 »
i) Turşuluk sebze, sirke	12 »
Yiyecekler toplamı	1502 »
3 — Giyecekler :	
a) Giyim eşyası uruba mas.	750 »

(Yıllık ortalama, bir yıla düşen)

b) Ayakkabı, lâstik, çorap	250 »
c) Şapka ... (Yıllık ortalama)	25 »
Giyeceklerin toplamı	1025 »
4 — Mefruşat ve yakacak masrafı:	
a) Kilim ve hasır (Yıllık ort.)	350 »
b) Kapkacak... (Yıllık ort.)	45 »
c) Kalaycı masrafı (yıllık ort.)	25 »
Mefruşat mas. top.	410 »
Yakacak masrafı	85 »
Mefruşat ve yakacak mas. t.	495 »
5 — Çeşitli masraflar :	
a) Sigara, kibrit	218 »
b) Gaz, sabun	125 »
c) Askerdeki oğluna harçlık	180 »
ç) Şehire gidiş-geliş masrafı	130 »
d) Doktor (ilâç dahil)	110 »
e) Düğün, bayram masrafı	140 »
f) Berber masrafı	40 »
g) Umulmadık mas. (tapu v.s.)	220 »
Çeşitli masraflar toplamı	1163 »
Özet Tablosu :	

BÖLÜMLERİN TOPLAMI

Gayri sâfi gelir toplamı	5790 lira
1 — İşletme masrafları top.	—1107 »
Sâfi Gelir (İşletme masrafları çıktıktan sonra elde kalan)	4683 »
GİDERLER TOPLAMI :	
2 — Yiyecekler	1502 lira
3 — Giyecekler	1025 »
4 — Mefruşat ve yakacak	495 »
5 — Çeşitli masraflar	1163 »
Giderler toplamı	4185 »
Sâfi gelir	— 4683 »
Gelir fazlası (tasarruf)	498 »

1957 yılına ait Düzce'nin Üskübi köyünden ortahalli bir ailenin gelir - giderlerini karşıladığımızda bu tipteki ailenin adı geçen yılda ancak 498 lira kadar bir tasarruf yaptığını görürüz. Burada şunu da belirtelim ki, karışıklığa meydan vermemek için gelir hanesine, köylünün istihlak ettiği (yoğurt, süt, yumurta, gübre gibi) kendi istihsalı olan hayvan ürünlerini dahil etmedik. Tahminimizce bu maddelerin köy fiyatlarına göre nakit karşılığı 250 - 300 lira arasındadır.

Bugün Düzce'li tütüncü köylerinin belli başlı şikâyetlerini fiyatlarda görülen düşüklük teşkil etmektedir. Gerçekten de, on yıldan bu yana toprak mahsullerindeki fiyat yükselmelerine dikkat edilirse tütün ziraatçisinin bu şikâyetlerinde ne kadar haklı olduğu kendiliğinden meydana çıkar. O günden bu yana, diğer toprak ürünlerine %50 ile, %100 bir zam yapıldığı halde tütüne yapılan zam miktarı yüzde 25 i geçmemektedir. 1947 yılında bizzat Samsunda yaptığımız bir inceleme ile, Ziraat Fakültesi doçentlerinden Fethi Açal'ın 1950 - 1951 Samsun dolaylarında yaptığı etüdleri havi Tütüncülüğümüze ait kitabındaki rakamlar, köylülerin bu iddialarını pekiştirir mahiyettedir.

Evet, o senelerde 200 - 425 kuruş arasında oynayan tütün piyasası zamanımızda ancak 500 kuruşa kadar çıkabilmiştir. Oysaki, gerek zaman, gerek masraf ve emek bakımından toprak ürünleri arasında müstahsili en çok oyalayıp, uğraştıran tütün ziraatçiliğidir. Tütüncüler, dikim işinden, tonga yapıcaya kadar geçen zamanı hesaba katarak «Bizim işimiz ondört ay sürer» derken bir gerçeği ifade etmiş oluyorlar...

NOT: Bu rakamların tesbitinde kıymetli yardımlarını esirgemeyen köyün öğretmeni Celâl Dikmen'e teşekkürlerimizi sunmayı bir borç biliriz.

Okurların Forumu

Hürriyet Partisine Dair

FORUM Yazı Kurulu'na,

Hürriyet Partisi istişari kongresi, bir defa daha, memleketimizde siyasi partilerin mahiyetinin ve fonksiyonlarının iyi

anlaşılamadığını göstermektedir. Muhtelif siyasi aksiyon şekilleri içinde partinin rolünün iyi tesbit edilmemiş olması ve garip fakat yaygın bazı ahlâki mülahazalara

fazla yer verilmesi, sanırım ki, bu durumun başlıca sebepleri arasındadır. Sayın sekreter Turan Güneş'in yaptığı konuşmadan şu satırları okuyalım :

"Bu derece şartlara göre her an değişebilecek, tahavvül edebilecek bir meseleye (seçim kazanma) siyasi partinin temelini, binasını, çatısını, kiremidini oturtmakta kat'iyen fayda yoktur."

Diğer bir cümle :

"Bir gün Türk Anayasasının tesbit etmiş bulunduğu bir takım makamlarda görmeseler bile, bu arkadaşlarımızı cemiyeti-

mizin aynası olarak gösteren tarih kitaplarında bir fikir cereyanının mümessili olarak görecektir."

Partinin diğer ileri gelenlerinin ağzından da buna benzer cümleler sık sık işitilmektedir. "İktidara gelmesek bile bir fikir cereyanının mümessiliyiz." "Seçim kazanmak siyasî partilerin temel meselesi de gildir." gibi sözler, bir iftihar vesilesi olarak, her vesileyle tekrarlanmaktadır. Çok güzel! Fakat iktidara gelmeyi tâli bir mesele sayan insanların niçin bir parti kurduklarını anlamak çok güçtür. Zira gaye, bazı yeni fikirler imâl etmekten ibaretse, bu bir partinin işi değildir. Her partinin bir doktrini olmalıdır. Fakat bir doktrinin ortaya konması bütün tarih boyunca fertlerin, fikir derneklerinin, dergilerin v.s. nin eseri kalmıştır. Meselâ sosyalist doktrininin sosyalist partileri yaratmamıştır. Sosyalizm de diğer doktrinler gibi birkaç fikir adamının mahsulüdür. İngiliz İşçi Partisinin fikir imalâhanesi olan "Fabian Society" partiye arasındaki sıkı bağlara rağmen, esasında müstakil bir fikir kulübüdür. Belli bir doktrini olmamakla beraber, parti vasfını haiz teşekküllerin mevcudiyeti de (meselâ Amerika'da) doktrininin partinin esas meselesi olmadığını göstermektedir. O halde, bir doktrine sahip olmak arzu edilir bir şeyse de, doktrin yapmak bir siyasî partinin fonksiyonu değildir. Bir siyasî parti herhaği bir fikri veya fikirler manzumesini benimseyebilir. Meselâ Forum dergisinin ortaya attığı fikirleri, bir siyasî parti kendine maledebilir.

Fikir imâl etmemekle beraber partinin, fertlerin, dergilerin, fikir derneklerinin ortaya koyduğu doktrinleri bir yayma vasıtası olduğu düşünülebilir. Hakikaten parti teşkilâtını ve halkı yetiştirmek, meseleler ortaya koymak, doktrininin ışığı altında hal çareleri göstermek siyasî partilerin fonksiyonları arasındadır. Fakat bu sahada siyasî partiler yalnız değillerdir. Dergiler, cemiyetler, ligler de aynı gaye için çalışmaktadırlar. Meselâ Forum, fikir imalâhanesinden çok, bazı fikirleri yayan bir dergidir. Tirajının azlığına rağmen, memleketin fikir hayatında işgal ettiği mevki dolayısıyla, tesiri tirajının kat kat üstünde olmuştur. Forum'un fikirleri günlük gazeteler tarafından sık sık iktibas edilerek, geniş bir yayılma imkânı elde etmiştir. Bu bakımdan belki de ufak bir siyasî partiden daha az tesirli olmamıştır. Keza Hukuk Kurumu tertiplemediği konferanslar ve bunların yayımı aynı eğitim maksadını gütmektedir. Gençlik teşekkülleri, sendikalar için de durum farklı değildir. O halde fikir imâl etmek gibi, fikir yaymak da bir siyasî partiye, partilik vasfını vermeye kâfi değildir. Bir siyasî partiyi bir fikir kulübünden ayıran başlıca fark, siyasî partilerin iktidara gelmek için yapılmış olmalarıdır. Siyasî partinin temel fonksiyonu, seçmenler adına iktidarı kumandası altına almaktır. Kabul etmek lâzım ki iktidarın fethi, zor ve tehlikelerle dolu bir iştir. İktidarın nimetleri, seçmenlerden geldiği farzedilen iradelere imkân nisbetinde sâdik kalmak gerektiğini unutturabilir. İktidar bizzatihi bir gaye haline gelebilir. Siyasî tarihinde bunun misalleri çoktur. Fakat

tehlike mevcuttur diye, siyasî partilerin temel fonksiyonunu - ki iktidara gelmektir - inkâr etmek de süttan ağzı yananların yoğurt yemekten vazgeçmeleri gibi birşeydir. Siyasî parti ya bu tehlikeyi kabul etmek, ya iktidara gelememek durumundadır. İktidara gelmeyi gâye edinmeyen bir siyasî parti de, parti olmaktan çıkacak, bir fikir kulübünden farksız hale gelecektir. Bu durumda parti kuranların, niçin vatan sahâna yayılmış bir fikir derneği kurmayı tercih etmediklerini sormak lâzımdır.

Bir siyasî partinin temel fonksiyonunun iktidara gelmek olması, bir fikir kulübünün sahası dışında kalan bazı neticeleri ortaya çıkartmaktadır. İktidara gelebilmek için, seçimleri kazanmak şart olduğuna göre, bir siyasî partinin seçim endişelerinden sarfınazar edebilmesine imkân yoktur. Parti, son sözü söyleyecek olan seçmeni ikna etmek zorundadır. Bu durum, siyasî partileri, ister istemez, "pratik" olmaya sevk etmektedir. Seçmen nihayet XVIII. Asır filozoflarının inandığı gibi akılselîm sahibi, hakikatleri derhal yakalayan ideal bir varlık değildir. İngiltere'de olsun, Türkiye'de olsun, demokrasi oyunu icabı haklıyı haksızı tâyin eden seçmen, sandık başında bile, her halde parti doktrinlerinden çok kendi günlük ufak dertlerini düşünmektedir. Bu durum siyasî partileri realist olmaya sevk etmektedir. Partiler bazan ihtiyatlı ve banal ise, bunun sebebi hakem rolünde bulunanların daha farklı olmalarında aranmalıdır. Siyasî parti, seçmenlerin fikirlerini veya fikirsizliğini gözönünde bulundurmamak zorundadır. Bu hoş gitmeyen hakikatlerin mutlaka seçmenden saklanması mânâsına gelmemektedir. Yalnız, büyük fikirlerden çok, seçmenlerin ufak meseleleriyle ilgilenmek mecburiyetinde olduklarını hatırlatmaktadır. Seçmenlerin uzun vadeli meselelerden çok kısa vadeli günlük meselelerle ilgilendiği unutulmamalıdır. Diğer taraftan seçim kazanmak zaruretinin, siyasî partileri taktisyen olmaya ve diğer partilerle işbirliği yapmaya sevk etmesinin utanılacak bir şey olmadığını kabul edilmesi lâzımdır. Hakikaten isteniyorsa demokrasinin fiyatı budur. Çok özlenen demokratik rejimin işleyişini, XVIII. Asır hukukçularının ve filozoflarının mahsulü, metafizik mefhumların arkasından temâşâ etmekten vazgeçmek zorundayız.

Bu noktada seçmenleri oldukları gibi kabul edelim denebilir. Yenilik isteyen bir partinin seçimlerden fazla bir şey beklemeyi göze alabileceği ve bütün faaliyetini benimsediği fikirleri yaymaya hasredebileceği ileri sürülebilir. Böyle bir davranış mümkündür. Yalnız, bu fikirleri yaymak gayreti içinde siyasî partinin temel fonksiyonu unutulmamalıdır. Bir parti için, bir dergi gibi fikirlerini benimsetmek, bizzatihi bir gaye değildir. Temel gaye seçimi kazanmaktır. Şu veya bu fikrin seçmene kabul ettirilmesi, fikri benimsiyenlerin oylarını A veya B ye vermeleri şeklinde tezahür edecektir.

Bilhassa küçük partiler, demokrasilerde büyük küçük bütün partilere has olan bu temel fonksiyonu kolayca unutmakta, bir fikir derneğinden, bir kulüpten farksız

hale gelmektedir. Bununla demokrasilerde küçük partilere hayat hakkı olmadığını söylemek istemiyoruz. Sadece küçük partilerin de şimdiden hakiki bir siyasî parti gibi davranması ve seçimlerde mümkün olduğu kadar çabuk bazı muvaffakiyetler elde etmesi gerektiğini hatırlatmaya çalışıyoruz. "İktidara gelmesek bile fikir tarihine geçeceğiz" gibi düşünceleri bir siyasî partiye maalemetmeye imkân yoktur. Bir partinin fikirlerini kabul ettirmesinin ölçüsü, seçimlerdir. Küçük parti, ilmi ve hakikati inhisarında tutsa bile, demokrasi oyununda mühim olan halkın hükmüdür. Bir partinin kongrelerine ve tebliğlerine, haklı veya haksız, seçimlerde elde ettiği muvaffakiyet nisbetinde ehemmiyet verilecektir. Bu sebeple, Hürriyet Partisinin arzu ettiğimiz gelişmesi, seçimlerde kazandığı başarılarla bağlı olacaktır. O halde ilim ve fikir kadar, seçim kazanmak, bunun için de realist davranmak zorundadır.

Siyasî partinin "temeli, binası, çatısı, kiremidi" hoşumuza gitse de gitmese de seçim kazanma üzerine oturtulmuştur. "Şartlara göre heran değişebilecek, tahavvül edebilecek olan" seçim imtihanından yüz akıyla çıkmayan bir partinin makûl bir deneme devresinden sonra yapacağı en doğru hareket, siyaset sahnesinden çekilmektir. Maksat sadece fikir yaymaksa, partilerin dışında kalan bir fikir hareketinin bu işi daha tesirli bir şekilde yapması mümkündür.

Yukarıdaki fikirlerin mutlaka doğru olduğunu söylemek istemiyoruz. Esasen bu satırların yazılmasından maksat, siyasî partilerin mahiyeti ve fonksiyonları hakkındaki fikirlerin vuzuha kavuşması için, bu meselelerin münakaşa edilmesinin faydalı olacağı ümididir.

Saygılarımla,

Doğan AVCIOĞLU

Yine Tarafsızlık

FORUM Yazı Kuruluna,

Forum yazı hayatına girdiğinden beri, okuyucularından ilmi tarafsızlıktan uzaklaştığı, şu veya bu partinin propagandasını yaptığı hususunda ikaz edici mektuplar almıştır. Bilhassa son seçimler esnasında, Forumun Hürriyet Partisinin adeta bir organı haline geldiği iddia edilmişti. Öyle zannediyorum ki son bir kaç sayıda neşredilen bazı makale ve notlar, tarafsızlık meselesine yeniden dönülmesini icabettirmektedir.

27 Ekim seçimleri dolayısıyla hararetlenen siyasî tartışmalar esnasında, Forumu gönderilen ve derginin tarafsızlıktan uzaklaşarak Hür. Partisini desteklediğini iddia eden yazılar, kanaatimce, Forumun böyle kritik bir devrede, C. H. P. sini fazlaca tenkit etmesinden doğan hissi bir reaksiyonun ifadesi idi. Halbuki, Forum C. H. P. sini tenkit ederken, kuruluşundan beri ifade ettiği, ve politikamızla ilgili fikirlerle tezat halinde değildi.

de neşredilen bir başmakalede, Demokratik düzende muhalefetin yapıcı rolü belirtilmekte ve memleketimizdeki durum bahis konusu edilerek, C. H. P. nin bu husustaki kısırlığına işaret edilmekte idi. O tarihten sonra muhtelif vesilelerle çıkan makalelerde bu husus tekrar ele alındı ve rejimin çıkmaza sürüklenmesinde, muhalefetin tutumunun da menfi rolü olduğu belirtildi. Hürriyet Partisinin kuruluşundan sonra, Forum'da ifade edilen fikirlerin bu partinin fikirlerine muvazi bir seyir takibetmesi, Hürriyet Partisinin, D. P. nin antidemokratik zihniyetine isyan eden bir avuç idealist tarafından kurulduğu ve Forumun bu memlekette teessüsüne çalıştığı Batılı bir demokrasiyi yerleştirecek yeni bir cereyanın nüvesini teşkil edebilecek istidatda oluşu göz önünde bulundurulursa, Forumun tarafsızlığı ile telif edilebilirdi. Esas itibarıyla tarafsızlık - Forumun sık sık tekrar ettiği gibi - hadiselerle sırt çevirme ve fikir sizlik demek olmadığına göre, Hürriyet Partisinin desteklenişi, Forumun hem D.P. ve C. H. P. hususundaki menfi hükümlerinin tabii bir neticesi idi, hem de dergiyi kuru bir tahlil organı, olmaktan çıkıp ona hâdiselere tesir etme, siyasî cereyanlara yol gösterme yetikliğine veriyordu. Forum yazarları, bazı okurlar tarafından Hürriyet Partisinin propgandası olarak kabul edilen yazıları yazarken, samimi kanaatlerini yazdıkları hususunda en ufak bir şüphe dahi vermiyorlardı. Esasen tarafsızlık mevzuunda mühim olan nokta da bu idi. Halbuki son bir kaç sayıdan beri Forum, teessüfe şayan bir partizan zihniyetin hakim olduğu gözden kaçmamaktadır.

Forumun yeni hüviyeti bilhassa 1 Mart 1958 tarihli nüshadaki "Bütçe Müzakereleri" başlıklı yazıda kendini belli etmektedir. Yazıda C. H. P. sine yapılan "27 yıl" ve "din aleyhtarlığı" taarruzlarının mesnetsizliği ve zararları belirtilmekte ve ayrıca iktisadî meselelere temas edilmektedir.

Bir kere C. H. P. nin mazisi, iyi ve kötü tarafları ile, hiç olmazsa Forum okurları" başlıklı yazıda kendini belli etmektedir, esasen bu husustaki selâhiyeti şüpheli bir Fransız müellifine atıfta bulunarak, bu devri müdafaya çalışmak beyhude bir gayret olsa gerektir. Kaldı ki, bütçe müzakereleri gibi iktisadî rengin hâkim olması icabeden görüşmeler esnasında, klasik "sen şunu yaptın - ben bunu yaptım" münakaşalarının, memleketin hale çaresi bekleyen meselelerinin görüşülmesine yer vermesi icabettiğini bilhassa Forumun belirtmesi icabederdi. Halbuki o da bu tartışmalara kendini kaptırılmış görünüyor. Siyasî hayata atılmadan önce, iktidar tarafından yapılan "C, H, P, taraftarlığı" ithamlarını, muhalefetteyken D. P. yi desteklediklerini, o zaman kendilerinin de C. H. P. ye muarız olduklarını ithiharla söyleyerek reddeden bazı Forum yazarlarını, bugün o partinin mazisini müdafaa ederken görmek bizleri sukutu hayale uğrattıyor.

Forumun, 15 Mart 1958 tarihli nüshası da, kanaatimce, tarafsız olmaktan uzaktır. Bu sayıdaki başmakalede, "seçimler hakkında Meclis tahkikatı" bahis konusu edilmekte ve son seçimlerin cereyan ettiği

şartların umumi bir tablosu çizilerek, D. P. nin teşebbüsünün haksız ve mantıksızlığı belirtilmektedir. Seçimlerin tamamen muhalefet aleyhine tezahür eden şartlar altında cereyan ettiği herkesin malûmudur. Ancak, buna rağmen neden önce - C. H. P. tarafından Meclis tahkikatı açılmadığı ve ancak D. P. teşebbüse geçtikten sonra bu yola girdiği üzerinde Forum fazla durmamaktadır.

Sadece C. H. P. nin meseleyi Meclise getirmeği "izahı güç bir şekilde" geciktirdiği belirtilmektedir. Ancak hakikaten bu noktanın izahı güç müdür?

Forumun son sayılarında, tarafsızlık hüviyetini kaybedişi okadar barizdir ki meseleyi uzatmak yersiz olur zannedirim. Ancak, şurasını belirtmek isterim ki, bir Forum okuyucusu olarak itiraz ettiğim husus, Forum sayfalarında C. H. P. nin müdafaa edilmesi değildir. Bir Hürriyet P. sempatzanı olmama rağmen, C.H. P. lehinde bütün yazıları alâka ile ve haklı bulduğum nispette kabul ederek okumağa hazırım. Beni asıl itiraza sevkeden nokta, Forum'da neşredilen bir çok yazıların müelliflerinin samimi kanaatini aksettirmedikleri hususunda zihinlerde hasıl olan şüphedir.

Forum şimdiye kadar böyle bir şüphe uyandırmamıştı. Ciddi bir dergi hüviyetini muhafaza etmek istiyorsa, şimdiden sonra da uyandırmamak zorundadır. Aksi takdirde, malûm bir derginin seviyesine düşer ki, bu ne Forum yazarları, ne Forum okurları ve ne de memleketin fikir hayatı bakımından temenniye şayan bir husustur.

Saygılarımla.

Taner TİMUR

Samimiyet ve Nisbî Seçim Usulü

FORUM Yazı Kurulu'na,

Partiler ya "ekonomik kümelenme" lerden ya da "inanç kümelenme" lerinden doğar. Bizde bu ikisi de yok. Ashında hayatta bunlar vardır. Ama medenî cesareten yoksun, korkak ve oportünist polikaçular bunun üzerinden sünger geçirirler. Kamulâj yapmaya çalışırlar. Kiliseyi, havrayı, camiye birleştirmeye çalışırlar. Hesaplarına geldiği zaman da tek başına İsa'cı Musa'cı veya Muhammet'ci olabiliyorlar. Başka bir zaman da bakıyorsunuz üçünü de kucaklamıştır. Siyasî hayatımıza samimiyet girmedikçe bence "rejim buhar"ı devam edecektir. Bu İkinci Meşrutiyette de böyleydi. Ben insanlara birer tanrı gözüyle bakmıyorum. İnsanın evrende, mutlak değil görece bir hürriyeti olduğunu inkâr etmiyorum. Ama hiçbir zaman insan tabiat ve toplumun bir kölesi olmamıştır ve olmamalıdır. Bu görece özgürlüğünü kullanmalı. Medenî cesaret sahibi olmalıdır. Geçenlerde "Pazar Postası" ndan bir

arkadaşın yazısı bana çok kötümser geldi. Herşeyi "müesseseler" den bekliyor. Batı demokrasilerinde özgürlüğü temin edenin bu "müesseseler" olduğunu söylüyordu. Böylece de, aydınların görevlerini tam olarak yapmadıklarını iddia eden okuyucusuna güya cevap vermiş oluyordu. Ama insaf! Bu "müesseseler" mantar gibi yerden mi fıskırdı? Bunların teşekkülünde, hayat diyalektiğinin yanında insanın rolü yok mu? Batı toplumları mücadele silsileleri sonucunda bu "müesseseler" i kurmuştur. Yoksa herşeyi mekanik bir determinizmle çözmek kolaydır. Ama bu bir acizdir. Bu insanı hayvan deerekesine indirmektedir.

Saniyorum bir iki yıl oluyor. Cumhuriyet'teki bir yazısında Sayın Cahit Tanıyol, "Muhiddin-i Arabî" nin zamanında yapmış olduğu mücadeleyi onun bir dükkan sahibi olmasıyla izah ediyordu. Yıllardır bu sözü unutamıyorum. Bu izah tarzı da bir aciz ifadesi değil mi? O zaman tüccar ve esnafın bilinçli mücadelenin ön safında olması lâzım gelirdi. Bence aydınlar görevlerini yapamıyorlar. Yapacağı da benzemiyorlar. Yukarıda tahlilini yaptığım zihniyete paralel olarak aydın politikacılar umutlarını "nisbî seçim usulü" ne bağlamışlardır. Ancak bu suretle belirli bir menfaat veya inancın temsilcisi olacaklardır. Önce Milletvekilliğini garanti edecekler ondan sonra samimi düşüncelerini söyleyeceklerdir. D.P. nin programının ne hale geldiği malûm. C.H.P. hesabına gelirse lâiktir, gelmezse dincidir. Gülek propganda olarak camiye gider, namaz kılar. Köylüye "İktidar size para verecektir. Paramızı alın reyinizi bize verin" der. Hesaplarına gelince Mecliste D.P. ile din yarışı yapar. Köylüye, kentliye: "Biz daha önce İmam - Hatip okullarını, İlahiyat Fakültesini kurduk" derler. Sonra da gelir: "D.P. dini siyasete âlet ediyor" diye yakını (aydınlar çevresinde). Temenni edelim ki biran önce nisbî seçim usulü kabul edilsin de herkes gerçek yüzüyle karşımıza çıksın. Bunun için de mücadele etmek gerek. Mücadele de "benden sonra tufan" zihniyeti ni benimsiyenlerin kârı değildir.

Edip OSMANOĞLU — Burdur

« İkinci Perde »

Geçen gün radyo köy postası saatinde köy öğretmenine verilen kıymeti dinledim. "İlkokul öğretim ve eğitimin temeli dir. Bunu başaran köy öğretmeni en büyük vatani vazifesini yapmış ve yapmaktadır. Vatanın en üca köşelerinde yılmadan çalışmaktadır" gibi ve buna benzer sözler bütün ilkökul öğretmenlerinin sevgisine mazhar olmuştur. Biz öğretmenler buna inanıyor. Ve çalışmalarımızda vicdanlarımızın sesini duyuyoruz.

Hükümetimiz; zamanı geldikçe intibak, terfi ve eskiden kalmış haklarımızı vermekle mükâfatlandırıyor. İlköğretim seferberliği hızlanmış bir şekilde yürümektedir. Buna hükümetimiz de güveniyor, yetişen yavruları söylene rakamlar gösteriyor.

Yine birkaç gün önce Forum dergisinde "Birinci Perde" isimli, bizler için üzüntülü bir yazıyı hayal kırıklığı ile okudum. Yazı yarımın ilköğretim müfettişlerinin gayelerinden bahsediyor. Henüz müfettiş olmadan kuracakları kötümser tuzaklardan dem vuruyorlar. Bir ilkokul öğretmenini hakir görüyorlar. Konuşmamak, bilgi öğretmemek, yüz vermemek gibi kıskançlık dolu yeminler ediyorlarmış. Yazılı yemin metnini aynen alıyorum. "Sınıfta, okulda, bahçede, gerek burada ve gerek gideceğim her yerde, herkese karşı aynı şekilde davranacağıma, ders notlarımı vermiyeceğime ve öğrendiklerimden kimseyi haberdar etmiyeceğime, dışardan imtihana gireceklerle laubali olmyacağıma ve arkadaşlık etmiyeceğime namusum üzerine yemin ederim." Daha neler, neler dolu. "Arkadaşlar, turis olarak adlandırdığımız, sırtında, aba ve ayağında kılı çarıkla dışardan imtihana gelen enistoslulara hiçbir vakit fırsat vermiyeceğiz" sözlerinin mânasını anlıyoruz. Ne yazık ki ilköğretim dâvasını, sayın müfettiş adayları kastettikleri kimseler sayesinde kazanacaklardır. Kendileri öğretmen mesleğinin kutsallığından ve zorundan kaçıp birer hakiki müfettiş değil, sahte olarak ortaya çıkmak istiyorlar. Bizim bildiğimiz ve gördüğümüz müfettişlerin ağzından böyle sözler işitmedik. Ve işitmeyiz.

Biz öğretmenler karşımızda bu düşünceli müfettiş adayı istemiyoruz. Öğretmeni seven, ona rehber olan ve feyzinden faydalandıran pedagoğ istiyoruz. Evet onlar böyle sözlerle ancak o zaman "pedagogluğu ayağa düşürecekler" yalan mı söylüyorum. Pedagoğ adayı abey, siz, kendiniz karar veriniz. Bizler yarım sizlerin sayesinde aydınlatmayı düşünüyorduk. Maalesef aldandırmışız.

Maarif Vekâleti; ortaokul öğretmeni muavinliği ve hariçten eğitim enstitüsünü bitirmek için bir karar almıştır. Aynı zamanda her yıl tatbik etmektedir. Siz abeyler o gibi imtihanlarda bizlere yardım edeceğiniz yerde yukardaki sözleri söylüyorsunuz. Biz hepsine eyvallah diyoruz. Ve kâlet ne için bu hakları verdi? Sizler onlardan iyi mi düşünüyorsunuz ki böyle saçma sapan kararlar alıyorsunuz. Eğer vaziyet öyleyse yanıyorsunuz. Aynı zamanda çok ileri gidiyorsunuz. Elbet bizleri seven ve destekliyen maarifçilerimizin bu sözlerin sonunu alacaklarına güveniyoruz. Sizler yine bildiğinizden şaşmayınız. Muhterem pedagoğ adayı abeyler. Bu yazım bu kadar. Gelecek sayılarda yine yazacaklarım var. İstikbal sizindir.

Şükri POLAT — Suşehri

Konut ve Gecekondu Problemi

Bugün memleketimizin İstanbul, Ankara, İzmir gibi büyük illerinde konut özellikle gecekondu problemi; belediyeleri ve devleti birçok yönlerden, geniş ölçüde ilgilendiren veya ilgilendirmesi gereken önemli bir dâva haline gelmiştir. İstanbul'da kırk binin üstünde, Ankara'da bir ona yakın, keza İzmir'de de binlerce gecekondu nun mevcudiyeti gözönüne getirilirse problemin heybet ve önemi açıkça ortaya çıkar.

İlkin büyük illerimizde konut darlığı ve gecekondu realitesini doğuran sebepler nelerdir? Bunun üzerinde biraz durmak gerekir. Memleket nüfusumuzun yüzde yetmiş beşinin köylerde oturduğu, köylülerimizin geleneklerine daha çok bağlı bulunduğu, bunun için de geniş aile sistemi etkisinin hâlâ devam ettiği ve bazı psikolojik sebeplerle köylü nüfusunun pek fazla arttığı, artık herkesce bilinen bir gerçektir. Zira köy aileleri soylarının devamını büyük bir arzuyla isterler ve çocuk doğumuna mutlak bir önem verirler. Bu bizde böyle olduğu gibi başka ülkelerde de böyledir. Dünyanın hemen her yerinde köylünün şehirden doğurgan oluşu köylerden illere nüfus akımını doğuran sebeplerin en önemlilerinden biridir. Birçok köylerimizdeki mahdut ve kifayetsiz topraklar artan nüfusu besleyememekte böylece fazlalık büyük illere akmaktadır. Esasen köylerimiz nüfusunun hemen hepsi ziraatle uğraşır. Oysa sanayi ülkelerinde üretim çoğalan nüfusla oranlı olarak arttırılabilir, ziraat ülkelerinde ise bu imkânsızdır. Bu sebeple de köylerimizde çoğalan nüfusu hele bizdeki gibi geri, basit ve zavallı üretim metodlarıyla beslemeye imkân yoktur.

Ayrıca kemiyet itibariyle pek önemli olmamakla beraber köylerimizde yaşama seviyesinin çok düşük oluşu, malî imkânları müsait olanlarla fikren biraz yetişenlerin; köylerden ayrılma sebeplerinin bir başkasıdır.

Sebepler ne olursa olsun bu kitle davranışının sonucu büyük illerimizdeki konut sıkıntısını ve gecekondu problemini ortaya koymaktadır. Gerçekten İstanbul, Ankara, İzmir gibi illerimizde konut darlığı korkunç bir hal almıştır. Kira bedelleri kanunlarla dondurulmuş olmasına rağmen her geçen gün alabildiğine yükselmektedir. Bu ise dar gelirli ya da az gelirli halkı çok sıkırmaktadır. Her aile kendi malî imkânlarıyla oranlı bir konuta sahip olmayı büyük bir arzıyla ister. Zira konut masrafı zarurî masrafların büyük bir kısmını teşkil eder. Bu bakımdan aileler daha sıkıntısız, daha istikrarlı yaşama imkânı bulabilmek için konut sahibi olmayı büyük bir istiyakla isterler. Öte yandan yukarıda kısaca sebeplerini izaha çalıştığımız ve kendilerine yaşama imkânı bulmak için büyük illere gelen geniş bir yığın halk vardır ki, bunların malî imkânları en ucuz bir yeri kiralayamayacak kadar bozuktur. İşte bunlar da şehrin dış taraflarında boş bulduğu arsalarla gecekondu dediğimiz basit şeyleri yaparak konut ihtiyaçlarını gidermeye çalışmışlardır. Kısaca büyük illerimizde konut sıkıntısının ve gecekondu miktarının her geçen gün büyük bir hızla arttığı açık bir gerçektir.

Bu olay önce belediyeleri ilgilendirir. Zira her türlü plân ve şehircilik endişesinden uzak, bir gecede mantar gibi bitiren bu binacıklar ilin güzelliğini, imarını bozmaktadır. Ona, medenî ve gerçek il hüviyetini kazandırmak isteyen bir belediye çığ gibi büyüyen gecekondu afetiyle savaşmak zorundadır. Bu problem aynı zamanda ve daha çok devleti de ilgilendirir. Çünkü geçim için köylerini bırakıp büyük illere gelen, korkunç bir hayat savaşının sıkıntı ve dertleriyle boğuşan binlerce yoksul ve perişan vatandaşın bu acıklı serüvenine çare bulmak gerekir. Devlet olarak bunu yapmağa mecburuz. Sıhhi, beledi her türlü imkânlardan yoksun bu pis ve tehlikeli yerlerde yaşamak zorunda kalan zavallı vatandaşları kendi kaderiyle başbaşa bırakamayız. Zira gecekondu problemi toplu anlamda için sıhhi, ahlâkî, hukukî, toplumsal adalet yönünden büyük önem taşımaktadır. Sıhhi bakımdan binlerce gecekondu sâkinini her türlü sağlık kurallarından uzak bir hayat sürmektedir. Beş altı kişilik ailelerin ufak, dermeçatma bir çatı altında birlikte yaşamaları, yatıp kalkmaları, sağlıkları üzerinde olduğu kadar ahlâkî durumları üzerinde de kötü ve bozucu etki yapmaktadır. Nitekim cinayet ve hırsızlık gibi bazı cürümlerin bu bölgelerde daha çok işlendiği görülmektedir. Hele toplumsal adalet yönünden olay hiç de küçümsenecek gibi değildir. Bir yanda lüks ve müreffeh hayat süren insanlar, diğer yanda yaşama savaşının azgın pençesine düşmüş herşeyden yoksun aç, sefil insanlar.. Bu hal toplumu muzun sıhhati, istikrarı, sağlamlığı, devamı yönünden zararlıdır, tehlikelidir. Gecekondular hukukî bakımdan da oldukça önemli problemler ortaya çıkarmaktadır. Çünkü ya özel mülk ya da âmme emlakı üzerinde yapılan bu binalar mülkiyet hakkına geniş çapta kolektif bir tecavüz teşkil etmekte, vakit vakit taraflar için üzücü ve tatsız olaylara sebebiyet vermektedir. Hangi yönden ele alırsak alalım büyük illerimizdeki gecekondu gerçeği toplumumuzu tedirgin etmekte, bir huzursuzluk ve üzüntü kaynağı olmaktadır.

Hal böyle iken bu dâvaya devletçe el atmanın zamanı çoktan gelmiştir. Zira bu işi fertlerin şahsî teşebbüsüne bırakamayız. Hele bizim gibi ekonomisi devamlı surette enflasyonist yönde gelişen bir ülkede toplumun çok büyük kısmını teşkil eden dar gelirli ya da az gelirli vatandaşların değil konut yapması hergün biraz daha artan fiyatlar karşısında arsa alması bile imkânsız hale gelmiştir. Yapılacak en kestirime iş devletin büyük illerde belediyelerle birleşerek konut darlığını önleyici tedbirler alması, gecekondu yaşama zorunda kalan insanlara ucuz ve yaşanabilir konutlar temini yoluna gitmesidir. Konut probleminde ilk iş arsa teminidir. Önce enflasyonist tazyikle gittikçe şişen arsa fiyatlarını dondurmak, spekülasyonu önleyici tedbirler almak, istisnâlarla belediyelere ucuz arsalar temin etmektir. Sonra da plân dahilinde inşaat ve bunların âdil ölçülerle fakir kimselere dağıtılması gelir. Yeter ki bu gerçeği kabul edelim.

Sami KATIRCIOĞLU

Ne Diyorlar

Sterlinin Kıymetini Koruma Tedbiri ve Neticeleri

John KINGSLEY

Geçen yaz aylarında meydana gelen döviz buhranından beri İngiliz Hükümet politikasının ana gayesi, Sterlinin kıymetini korumak - memleket dahilinde fiyatların daha fazla yükselmesini önlemek ve sterline karşı spekülâtif hareketlerin tekrarlanması tehlikesini ortadan kaldırmak için döviz stoklarını kâfi derecede arttırmak - olmuştur. Bu gayelerin elde edilmesi için sonbaharda muhtelif tedbirler alınmıştır. Kredi tahdidatı daha sıkılaştırılmış, faiz hadleri yükseltilmiş, hükümet masraflarıyla millileştirilmiş endüstrilerin yatırım programları seviyeleri tahdit edilmiş ve ekonominin âmme sektöründe herhangi ücret artışlarının o sektörde alınacak kısıntı tedbirleriyle karşılanması prensibi kabul edilmiştir. Kuvvetli bir tediye durumu yaratmak gayesiyle ekonomide daha iyi bir muvazenenin tesisi için alınmalarına rağmen bu tedbirler, hiç bir zaman halk arasında hoşnutsuzluk yaratmaktan geri kalamazdı.

Bundan başka bu tedbirler öyle bir zamanda alınmışlardı ki kendi içlerinde, hükümetin çok iyi bildiği bir takım rizikolar taşıyorlardı. Eşya fiyatları daha 1957 son baharında şiddetle düşüyor, dünya ticaretinde bir durgunluk baş gösteriyor ve Amerika Birleşik Devletleri bir ekonomik gerilemeğe doğru gidiyordu. O zamandan beri geçen altı ay zarfında milletlerarası deflasyon daha bâriz bir hal almıştır. Bu şekilde, dış gelişmelerin tesiri, bir istihsal düşmesinin ve esaslı bir işsizlik artışının önlenebileceğine emin olan hükümetin iç ekonomik siyasetini takviye etmek olmuştur.

Bile bile oyananan bu kumar bugüne kadar fevkalâde başarılı olmuştur. Memleket dahilinde, perakende fiyatlarının yükselmesi durmuştur. Geçen ay, perakende fiyatları endeksinde küçük bir azalma görülmüş ve gittikçe daha fazla fiyat düşürme ilânları görülmeye başlamıştır. Sterlin de devamlı bir şekilde kuvvetli olmuştur. Sterlin sadece dolara karşı durumunu en yüksek seviyeye yakın bir noktaya getirip bu durumu muhafaza etmekle kalmamış, tam konvertibilitesi olmayan sterlin cinslerinin "serbest piyasadaki" kurları da esaslı bir şekilde artmıştır. Bu "serbest piyasa" kurları hakikatta resmî sterlin - dolar kuruna o kadar yakın bir noktaya yükselmiştir ki malî efkârın bazı kısımları, kurların birleştirilmesi ve sterlinin bir müddettir mevcut olan gayri resmi konvertibi-

litesinin resmen tanınması suretiyle sterlinin kuvvetinin gösterilmesi fikrini ileri sürmektedirler.

Kısmen cari ticari müamelelerde lehte bir fazlalık kısmen de geçen sonbaharda azalan ticari gelirlerin yeniden artırılması sayesinde sterlinin kazandığı kuvvet, sterlin muntakasının resmî altın ve dolar stoklarının gittikçe çoğalması şeklinde kendisini göstermiştir. Hakikaten bu stoklar, Eylülde alınan deflasyonist tedbirlerden beri her ay yükselmiştir ve bu yükselmenin duracağını gösteren hiç bir emare de henüz mevcut değildir. Geçen ay stoklar, son dört sene zarfında en yüksek aylık artış olan 135 milyon dolarlık bir ilerleme kaydederek 1955 Temmuzundan beri en yüksek seviye olan 2,539,000,000 dolara çıkmıştır. Yine geçen ay, Avrupa Tediye Birliğinde İngiltere, son sekiz sene içinde en iyi neticeyi almış ve 45 milyon sterlinlik bir lehte fazlalıkla Mart ayına, altın stoklarında 92 milyon dolarlık munzam bir artışla girmiştir.

Görüleceği gibi, hükümet siyasetinin elde edilmesini tasarladığı gayelere doğru esaslı bir ilerleme kaydedilmiştir. Madalyonun diğer tarafı ne âlemedir? Bu ilerlemenin, İngiltere dahilinde iş faaliyeti olarak bedeli ne olmuştur? Bunun cevabı, bu bedelin, bugüne kadar fevkalâde derecede az olduğudur. Milletlerarası deflasyonun derinleşmesine rağmen İngiliz ekonomisi geniş ölçüde canlılığını muhafaza etmektedir. Bir takım temel maddelerin ve bilhassa kömür ve çelik stoklarının şimdi artmağa

başladığı ve uzun sipariş listelerine alışık olan bazı endüstrilerin şimdi daha az sipariş kabul ettiği doğrudur, fakat bir bütün olarak endüstri hâlâ çok yüksek bir seviyede faaliyette bulunmaktadır ve endüstri istihsal seviyesi bugüne kadar hemen hemen hiç düşmemiştir. Pek tabii olarak ekonomik gerileme temayüllerinin gelişmesi hakkında birçok mütalâalar serdedilmektedir. Hiç şüphesiz bir gerilemenin meydana gelmesi ihtimal dahilindedir, fakat ne kadar mübalâğalı bir lisan kullanılırsa kullanılsın bir iş gerilemesinin şimdiden meydana gelmiş bulunduğunu söylemek imkânsızdır.

Pek tabii olarak siyasi bakımdan iş faaliyetinin en mühim ölçüsü işsizlik seviyesidir. Son zamanlarda İngiltere çok yüksek bir iş seviyesine almıştır - o kadar ki geçenlerde kayıtlı işsiz sayısı, Çalışma Vekâletine bildirilen münhalleri biraz geçtiğinde bir yaygara kopmuştu. Hükümetin aldığı tahdit tedbirleri ve ihraç pazarlarının sıkılaştırılması pek tabii olarak bu duruma bir dereceye kadar tesir etmiş ve işsizlik son zamanlarda artar olmuştur. Maamafih, açık hakikat şudur ki geçen ay İngilterede işsizlik seviyesi, işçi adedinin ancak yüzde 1.9 u kadardı. Birçok endüstriyel memleketler böyle bir işsizlik seviyesini normal addeder. Hakikaten de İngiltere'deki işsizlik, dünya deflasyonist ikliminin tesiri altında kalan diğer memleketlere nisbeten çok daha azdır.

Kıscacası hükümet, politikasının bugüne kadar elde ettiği neticelerden dolayı memnuniyet duymakta tamamiyle haklıdır. Bu demek değildir ki bu aynı siyaset istikbalde de isabetli olmağa devam edecektir. Eğer dünyadaki ekonomik gerileme temayüllü derinleşirse iş faaliyetinin, umumiyetle makûl addedilen bir seviyeden aşağı düşmesine meydan vermeden lehte tediye fazlalığını bugünkü seviyede tutmak imkânsız olabilir. O takdirde, işsizliğin tamamen ortadan kaldırılması ve aynı zamanda geniş bir lehte tediye fazlalığı elde etme gayeleri birbirleriyle çarpışacak ve hiç şüphesiz hükümet, politikasını yeni duruma göre ayarlayacaktır. Maamafih bugüne kadar her iki gayeyi de fevkalâde bir muvaffakiyetle aynı zamanda tâkip etmenin mümkün olduğu isbat edilmiş bulunmaktadır.

(L. P. S.)

Forum'un Abone Şartları

SENELİK: (24. Sayı) 16 — TL.

ALTI AYLIK: (12. Sayı) 8 — TL.

BANKA HESAP NO. LARI:

Ziraat Bankası Merkez Müdürlüğü 328-5858

İş Bankası: Yenişehir Şubesi: 533

Türk Ticaret Bankası Cebeci Ajansı: 420

POSTA KUTUSU: 121 ANKARA

ÖDEMELİ ABONE KAYDEDİLİR,

Abone olmak isteyen Sayın Okurlarımızın mezkûr meblâğı yukardaki Banka No. larına veya posta havalesiyle posta kutusu adresine göndermeleri rica olunur.

Kültür Ve Sanat

Batı Sahnesinde Türkler

III

Metin AND

BALE (1)

Şimdiye kadar, bir giriş yerine geçmek üzere Türk konulu opera ve tiyatro eserlerine kısaca değindim. Şimdi de bir kaçı sayı sürecekle olan asıl incelemek istediğim, bale alanında Türk konulu eserleri ele alacağım. Ancak bu malzemeyi pek yakında bir kitap içinde nasıl olsa yayınlıyacağım için şimdilik işin fazla derinine girmekten kaçınacağım.

Eserlere geçmeden malzemenin nasıl toplandığını kısaca hikâye etmek isterim. İşin başında Türkleri konu almış bale eseri olarak dağarcığımda herkesin de bildiği Molière'in "Le Bourgeois Gentilhomme"u, "L'Europe Galante", "Les Indes Galantes" gibi bir iki baleden başkası yoktu. Başvurduğum yığınla dansma kitaplarında, ikinci el kaynaklarda da bu konuda hiç bir ip ucuna rastlayamadım. Birinci yazımda adını andığım Fransa'da sınırlanmış bir çağ içinde kalarak, hem de eksik olarak bu konuya el atan C. B. Rouillard'ın "The Turk in French History, Thought, and Literature" adlı doktora tezindeki bölüm, ve bu bölüme asıl kaynaklık eden Marcel Paquet'un "Les étrangers dans les divertissements de la cour de Beaujoyeux à Molière (1581-1673)" adını taşıyan değerli incelemesinden başka denebilir ki hiç bir eser karşıma çıkmadı.

Geçen yıl New York Public Library'deki dans arşivinde dans ve bale tarihi üzerine çalışırken, bir iki çok tanınmış dans ve bale tarihçisi ile tanışmak fırsatını buldum. Bunlar arasında yardımcıları için kendisine en çok borçlu olduğum kimse Walter Toscanini (orkestra şefi Arturo Toscanini'nin oğlu) oldu. Walter Toscanini dört yıl önce ölen karısı ünlü İtalyan balerinası Cia Fornaroli ile beraber dünyanın en zengin bale tarihi malzemesini toplayabilmiş bir bilginidir. Kendisinden sayıca çok olmakla beraber, başka türlü elde etmeme imkân bulunmayan bir iki çok değerli malzemeyi sağlayabildim. Onun yol göstericiliği ile İtalyan koreografı Gasparo Angiolini'nin Kanunî Süleyman üzerine yazdığı "Solimano Secondo" adlı balenin Viyana Milli Kitaphındaki Angiolini'nin kendi el yazısından çıkmış metnini elde edebildim. Gene onun yardımı ile Giovanni Galzerani'nin 1840 da Milano'da oynanmış olan Tepedelenli Ali Paşa'yı ele alan 6 perdelik "Ali Pascia di Giannina" adlı balesinin metni üzerinde çalışabildim. New York'ta baş-

kalarının da yardımını gördüm. Tanınmış kadın bale tarihçisi Lillian Moore bana 18 nci Yüzyıl kaynakları üstüne epey yol gösterdi.

Harvard Üniversitesi kitaphına bağlı Houghton Library'de dünyanın en zengin tiyatro arşivi sayılan Harvard Theatre Collection'da çalıştığım haftalarda tanınmış bale koleksiyoncusu George Chaffee'nin bu arşive bağışladığı malzeme içinde Fransa'yı boylamayı gerektirmeyecek kadar eski Fransız bale malzemesini bir arada bulabildim. Gene aynı arşivde Lincoln Kirstein'in koleksiyonu arasında "Le Bourgeois Gentilhomme"un 1876 da Paris'de oynanan Justamant'ın koreografi notlarının aslını bulabilmek büyük kazanç oldu. Washington'daki Library of Congress'de bulunan birçok 18 nci Yüzyıl balesini elde edebilmem de, ormanın müzik bölümünün başındaki görevli Edward N. Waters'ın yardımı ile.

Londra'ya gelince orada da iki ünlü bale tarihçisinden yardım gördüm: Cyril W. Beaumont ve Ivor Guest. British Museum'da da izini bulabildiğim birçok değerli malzeme arasında hele Feuillet usulüyle yazıya geçirilmiş "The Great Turk" (Büyük Türk) adlı dans kayda değer. Gene British Museum'un gravür bölümünde bale tarihi bakımından çok önemli "Le Turc Généreux" (Gönlü Yüce Türk) adlı balenin Viyana'daki temsilinden bir sahneyi canlandıran resim ustası Canaletto'nun gravürünün aslını elimde tutabilmenin, ona yakından bakabilmenin sevincini tattım. Londra'da oynamış Türk konulu baleleri inceleyebilmek için de özel bir izin koparıp, Victoria and Albert Museum'daki Gabrielle Enthoven tiyatro arşivinde çok değerli ip uçları buldum; bu araştırmalarımda arşivin başında bulunan Mr. Nash'ın büyük yardımını gördüm.

Denebilir ki bir tek yer dışında her başvurduğum kapıdan yardım ve ilgi gördüm. Elini uzatmayan bu tek yer ise Londra'da The Garrick Club adlı tiyatro derneği oldu. Yalnız bu dernek müzesinde bulunan «Timur ve Bayazıt» adlı balenin el ilânının, değil kopyasını çıkartmak, buna bir göz atabilmek bile kabîl olmadı. Yalnız yüksek bir ödenti ile üye olunan bu yerin kapısından tersyüzü dönmekle beraber, bu bale ü-Batı sahnesinde türler 2

Niçin Türkler?

Türkleri konu almış sayısı pek kabarık

bale eseri yazılmış olduğunu belirttiikten sonra ister istemez bunun nedenini de araştırmak gerekecektir. Hemen şunu da belirtiyim ki bale eserleri opera, tiyatro gibi kâğıt üzerine geçirilmediği için ayrıca bir librettosu da, yoksa oynandıktan sonra çoğu unutulmuş, arkasında bir addan başka hiçbir iz bırakmayıp göçüp gitmiş, böylece nice bale eseri de ister istemez inceleme alamının kendiliğinden dışında kalmış oldu.

Türkleri bale eserlerine konu yapmaya zorlayan iki önemli etken buluyoruz: 1) Estetik etken; 2) Tarihi - siyasi etken. Bunların dışında başka etkenler de bulunabilirse de önemli olanlar bu ikisidir.

İlk başlarda gezginlerin Doğu'daki milletlerin töreleri, giyimleri, yaşayışları üzerine yazdıkları, anlattıkları Avrupa'dakilerin merakını çekiyordu. Türk Elçilerinin de Avrupa saraylarında görünmesi bu merakı, ilgiyi arttırıyordu. Bu ilginin sonucu olarak oynanan eserlerde, saray eğlencelerinde Türk biçimi giyinmekle başlayan bu hareket daha sonraları eserleri renklendirmek, hayal gücünü arttırmak için bir estetik görüş noktası haline geldi. Türk saraylarındaki hayat, haremde kıskançlıklar, Türk saraylarındaki eğlenceler, cariyelerin dansı gibi baleye uygun görülen konular kullanılmaya başlandı. Hattâ kadınlar için büyük yasaklar bulunan Doğu saraylarında çiçeklerin yardımıyla sevgililerin birbirlerine haber yollamaları, Türk kahvesi, Türk çubuğu gibi bir çok özellikler bile balelere kaynaklık etti. Kendi çağının balelerini, eğlencelerini gerçek bir tenkitçi gözüyle anlatabilmiş olan Mme Sara Goudar Floransa'da 1776 yılında Gasparo Angiolini'nin yukarıda adı geçen "Solimano II" si üzerine yazdığı şu satırlar, bu çağların estetik görüşünü daha iyi özetleyebilmektedir:

«"Soliman" balesi çok iyi çizilmiş. Denebilir ki şimdiye kadar oynanmış pantomime'lerin arasında en iyi düzenlenmiş budur. Gerçi tarihi hakikatlerden biraz ayrılıyor, fakat bu kadar da kesin davranmak gerekmez. Bir pantomime'de bazen olaylar yabancı olur, ve uzak bir İmparatorlukta geçerse, burada hayale de yer vardır, çünkü bu yerleri tanımayan seyirci şahici kişiler gördüğüne inanır. Oysa aynı şey konusu Avrupalı olan bir bale için söylenemez. Çünkü seyirci bu yerleri tanıır, veya tanıması kendisinden beklenir; bu yüzden bunlarda masal hakikaten yerini alamaz.»

Tarihi - siyasi etkene gelince bunu yüzyıllar boyunca büyük bir İmparatorluk kurmuş Türklerin önemi ile açıklamak daha da kolaydır. Bu etken genel ve özel olmak üzere iki türlü işlemiştir. Ya baleden bir memleketin Türkiye ile arasında düşmanca veya dostça bağlar gözönüne alınmış, ya da bir Türk elçisinin gelişi, bir padişahın tahta geçişi, kazanılan bir savaş gibi tek tek olaylar bir bale eserinin yazılmasına yol açmıştır. Hele ilk başlarda siyasi unsurlar esere öylesine sınıksız bağlıydı ki bu unsurlar bilinmeden eserin anlaşılması güçtü. Hattâ gene o çağlarda bir eser içinde bir yabancı millete ötekiler ya-

ında daha az önem verilirse, bu siyasi bir çapraşıklık çıkarabilirdi. Siyasi olayların bale eserlerinin yazılmasına nasıl yol açtığını göstermek için iki örnek vereyim.

1758 yılında III. ncü Mustafa'nın tahta çıkması üzerine Viyana'ya gelen Türk Elçisi Resmî Ahmet Efendi 17 Nisan günü İmparatorun, iki gün sonra İmparatoriçenin karşısına çıkar, 26 Nisan gecesi de şerefine bir gala temsili verilir. Bu gece için o yıl Viyana'da çalışan ünlü koreograf Franz Hilverding "Le Turc Généreux" (Gönlü Yüce Türk) adlı bir Türk balesi hazırlar. Bu baleyi "Les Indes Galantes"ın aynı adı taşıyan bir bölümünden almış, fakat üzerinde büyük değişiklikler yapmıştır. Bale bir Türk Paşasının yüce gönüllülük ve insanca duygularla, cariyesi Emille'ye çok bağlı olduğu halde, kızın asıl sevdiği Paşa'nın yeni kölesi Valere'e gitmesi için her ikisini de serbest bırakışını anlatır. Görülüyor ki bu balede siyasi etken dostça bir yolda işlemiş. Bir de tersine bir örnek vereyim.

Hüsameddin Paşa komutasındaki Türk donanması Çeşme'de Ruslara yenilip, Hüsameddin Paşa'nın 7 Temmuz 1770 de Sakız Adasına kaçmak zorunda kalması üzerine Türklerin bu yenilgisini kutlamak için o sırada Rusya'da bulunan koreograf Gasparo Angiolini 24 Eylül 1770 de müziği Springer'den, «Yeni Arganutlar» adlı bir bale yazdı.

(Devamı var)

RESİM

Okçu'nun Sergisi

Kaya ÖZSEZGİN

Gençay Okçu'nun Sanatseverler Klübünde açtığı sergi, soluksuz bazı sanatçılara çok güzel bir örnek oldu. Soyut resmin bütün imkânlarını gerektiği yerde bol bol kullanmasını biliyor Okçu. Tam anlamıyla bir içe eğilme, gerçek bir duygulanma karşısında. İlk bakışta, soyut düşüncenin sınırladığı çizgi ve renk arayışları dikkati çekiyor. Çeşitli açılar yaparak birbirini enine boyuna kesen sert çizgilerin, çoğu resimlerde tekrarı sanatçıyı bazı biçimler üzerinde çalışmaya yöneltmiş.

Sergide çeşitli malzemenin ürünleri yer almış. Yağlı boya, guaş, siyah - beyaz, kara kalem. Çoğunda kendini kabul ettiren güçlü taraflar var. Bu özelliği her şeyden önce renklerin açık - koyu düzeninde aramalı. Sanatçı bazan birbirini tamamlayan dörtgenler içinde yalnızca bir renk kompozisyonu veriyor. Her bakımdan saf, yalın. Bazan da bu renkleri parçalayan doğrular, biçim kaygıları ortaya çıkarıyor. Böylece bir taraftan renk arayışları, açık-koyu dengesi, öbür taraftan değişik biçim kaygıları, sanatçının diştan bazı imgeler almasına yol açıyor. Kısaca figür çağrışımlarını hazırlıyor. Dolayısıyla soyut anlatım içinde gizlenen figüratif bir eğilimin izlenimleri doğuyor.

Yalnız bu çalışmanın, bir kaç resimde gereksiz ayrıntılara kadar vardığını da söyleyelim. Yalın, temiz resimler yanında gerçekten renk ve biçim kargaşalığı içinde eriyen bir iki resim de yok değil. İnsan bu resimlerin aynı elden çıktığına inanmak istemiyor.

Yüzeydeki çizgilerle, bu çizgilerin ardına yerleştirilen renklerin daima bağlı bulunması, resimler arasında ortak bir özellik oluyor çoğu zaman. Çeşitli biçim değişimlerinde bu iki plânın birlikte parçalanması; ya da bütünleşerek geniş yüzeyler meydana getirmesi, sanatçının yararına bir not. Birbirini haklı çıkaran bu iki düzen, serginin ağırlık noktası olmuş. Siyah konturlarla çevrelenen geometrik değerlerin resmin havası içinde yerini bulması, ara sıra bu parçaların eğik çizgilerle kuşatılması sonunda varılan hareket düzeni, gerçekten renk ve biçim kargaşalığı içinde Gençay Okçu'nun başarısı küçümsenemez.

MİMARİ

Sanat ve Cambazlık

Dr. Şevki VANLI

Çok eski bir "Güzel Sanatlar Albümü"nde, bir zamanlar İstanbul Güzel Sanatlar Akademisinde resim hocalığı yapan Fransız, Leopold Levy'nin bir yazısını okumuştum. O zamanlar resimlerini de gördüğüm bu ressamın, makalesini tablolarından çok daha iyi hatırlıyorum. Ressam anlatıyordu: — Paris Akademisine hoca tâyin olunup ilk dersime girmiştım. Talebelerimin kendi çalışmalarından ziyade aralarındaki bir talebeninki ile meşgul olduklarımı gördüm. Dolayısıyla ben de alâkadar oldum. Bu talebenin deseni harikulâde idi, etrafındakileri hemen teşhir ediyor ve adeta herkes ona tapıyordu. İlk günü hiçbir şey söylememeyi tercih ettim, birkaç gün üzerinde düşündüm ve sonra görüşümü bildirdim. Bence bu ilâh - talebenin bütün hüneri elinde idi ve yaptığı bir cambazlık başka bir şey değildi. Diğerleri arasında iyi ressamlar çıkabilecekti, fakat bu talebe, şayet bu şekilde çalışmaya devam ederse kötü bir ressam olacaktı. O, çalışma tarzını değiştirmede ve seneler sonra benim söylediklerimin doğru olduğu anlaşıldı...

Leopold Levy'nin bu yazısını son zamanlarda sık sık hatırlamaya başladım ve aşağıda anlatacağım olaydan sonra da nakletmek ihtiyacını duydum.

Bundan bir müddet evvel, inşaat işlerimizde mühim bir mevki sahibi olan bir zat yine aşağı yukarı böyle bir duruma haiz olan bir diğerine anlatıyordu: "...Efen dim,... falan.. müthiş bir mimar, her girdiği müsabakayı kazanıyor, fakat tembel. Bir de tembel olmasa neler yapacak neler.."

Mevzu - bahis mimar yalnız kâğıt üzerinde tanınan ve Leopold Levy'nin ilâh (!) talebesinden başka bir şey değildir ve onu metheden şahısta tahiki san'atı cambazlık-

tan ayırt edemeyen bizim jüri mensuplarından biridir. Resimde cambazlığı san'atla karıştırdığımız Çallı Devrini artık te-bessümle karşıladığımız halde; mimaride bugün tamamen içinde bulunmaktayız. Hiç bir fantezisi ve mimarî kıymeti olmayan binaların projeleri, ne olduğu belirsiz fiyakalı çizgilerle cazip hale getiriliyor. Bu mimarîlerin hemen hiçbir projeleri de tatbik edilmediği için hakiki imkânları hakkında (kendileri dahil) kimsenin bir şey söylemesine imkân yoktur. Kâğıt üzerinde maharetle taktim edilmiş ve bazan da falanca mecmuadan, filânca kitaptan kısmen nakledilmiş projeler; seçme selâhiyetini elinde tutanları teşhir ediveriyor. Bu bahsettiğimiz olayda seçiciler tamamen hüsnüniyetle hareket etmektedirler, fakat onların ihtisaslarının kifayetsizliği de bu olayın doğuş sebebidir. Kötü niyet, veya mesleki ahlâk eksikliği proje sahiplerindedir. Belki de onlar da bu şekilde çalışmayı normal görmekte-dirler.

Mimarî konuşmalarda (!) sık sık kullanılan bir kelime var: "Buluş." Bu kelime kıymetlendirme de kullanılmaktadır. "Buluş" kelimesi ancak gazoz şisesi kapağı gibi zekâdan çok tesadüfün neticesidir. Hele kültürle hiç alâkası yoktur. İzah etmek istenilen görüş, esas ne olduğu iyice bilinmeyince adı "buluş" oluyor. Falanca mevzuun, filânca bakımdan neden iyi neticelendiğini izah için; "güzel bir buluş" demek birçok kimseyi (hele, nedeni niçini bilmekte mesul olanları) nasıl tatmin etmektedir?

Şayet kullanılan terim doğru ise, onun ait olduğu projede tesadüflere sığınmış bir çalışmadır. Böyle bir çalışmadan da hakiki bir san'at beklememize imkân yoktur.

San'atın, dolayısıyla mimarînin bir kül tür işi olduğunu kabul edinceye kadar, cambazlık ve buluşları san'at telâkki etmekte devam edeceğiz.

Sahip ve Yazı İşleri Müdürü
Nilüfer YALÇIN
Sekreter:
Abdullah F. UZUN
İdarehane: Büyük Han, No. 55
Yenişehir - Ankara
Tel: 26754
Haberleşme Adresi:
Posta Kutusu 131 - Ankara
Dizildiği ve Basıldığı Yer:
Ayyıldız Matbaası — Denizci-
ler Caddesi, Saka Han, Alt Kat
Tel: 17507 — Ankara

Forum'un Daimi Yazı Kurulu

Yazı İşleri Md. : NİLÜFER YALÇIN

Prof. Dr. TURHAN FEYZİOĞLU

Doç. Dr. MUAMMER AKSOY

Doç. Dr. TURAN GÜNEŞ

Doç. Dr. MÜNÇİ KAPANI

Doç. Dr. OSMAN OKYAR

Doç. AYDIN YALÇIN

Dr. CEMAL AYGEN

BÜLENT ECEVİT

ŞERİF MARDİN

COŞKUN KIRCA

MÜMTAZ SOYSAL

METİN AND.

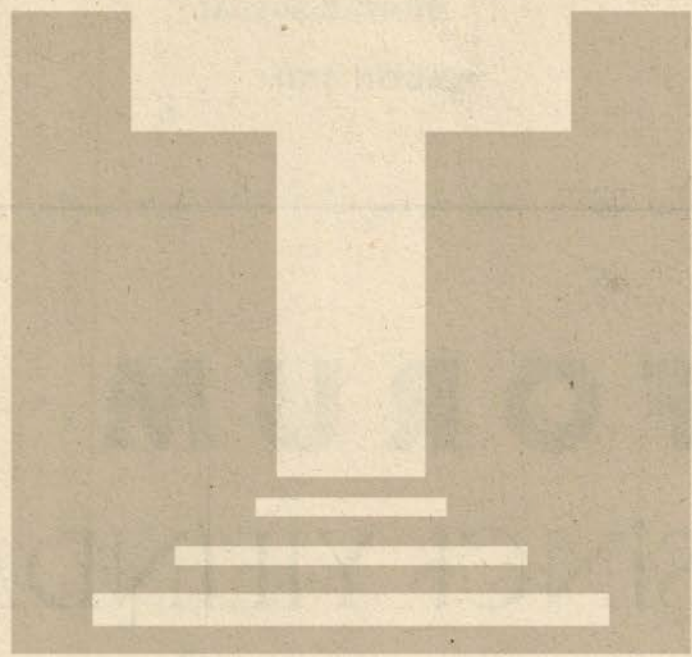
FORUM

BEŞİNCİ YILINDA

SAYFALARINA YENİ OKURLAR

Yeni Fikirler Bekliyor

TÜSTAV